

7. KIRJASTAMINE

➤ põhitegevusala

- raamatute ja brošüüride kirjastajad
- õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastajad
- kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad
- ajalehtede kirjastajad
- ajakirjade jm perioodika kirjastajad
- kaartide, piltide, kalendrite ja reklaammaterjalide kirjastajad

➤ sidustegevusala

- trükindus ja selle sidusalad

	2015. a	sh põhitegevusala	sh sidustegevusala
Ettevõtete/asutuste arv:	769	397	372
Töötajate arv:	5 000	2 080	2 920
Tulu (mln eurot):	324	101	223

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LÜHIKOKKUVÕTE	4
7.1. PAKKUMINE	6
7.1.1. KIRJASTAMISE VALDKONNA ETTEVÕTETE JA TÖÖTAJATE ARV	6
7.1.2. TURU MAHT	9
7.1.3. VÄLISKAUBANDUS	14
7.1.4. JUHTIVAD ETTEVÕTTED.....	19
7.2. NÕUDLUS.....	24
7.2.1. TRÜKIMAHUD	24
7.2.2. RAAMATUTE OSTUMAHUD.....	25
7.2.4. LUGEMUS	29
7.2.5. AVALIKU SEKTORI HUVID.....	31
7.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA.....	33
7.3.1. FINANTSEERIMINE JA RIIKLIKUD TOETUSMEETMED	33
7.3.2. ORGANISEERITUS	36
7.3.3. SEOSD TEISTE MAJANDUSHARUDEGA JA LOOMEMAJANDUSE TEGEVUSALADEGA	38
7.4. HARIDUS	41
7.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD	44
7.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS.....	46
7.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD.....	47
Lisa 7.1. Kirjastajate tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi.....	48

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade kirjastamise valdkonnast 2015. aasta seisuga, võimalusel kaasatakse 2016. aasta ja hilisemad aastad. Äriregistrist pärinevad 2016. aasta andmed on esialgsed andmed.

Majanduslikest indikaatoritest analüüsitakse kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arvu, kogutulu, müügitulu, reklaamist teenitud äritulu, väliskaubanduse mahtu ja turge ning rakendatud riiklikke toetusmeetmeid. Töös iseloomustatakse kirjastamise turu mahtu (ilmunud raamatute, ajalehtede ja ajakirjade nimetuste arv, väljaantud kaardid) ja nimetatakse juhtivad ettevõtted müügitulu alusel 2015. aasta seisuga. Samuti antakse ülevaade nii trüki- ja ostumahtudest ning lugemusest Eestis.

Hetkeolukorrast annab ülevaate SWOT analüüs ja tulevikuootusi kirjeldab arenguprognosis 3-5 aastaks.

Kirjastamise valdkonna kaardistamisel võeti aluseks Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator EMTAK 2008. Nimetatule vastavalt on raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna üldkoodiks 581.

Iga raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna ettevõtte edastab Äriregistrile iga-aastaselt oma majandusaasta kohta käiva aruande. Äriregister koondab kõigi ettevõtete endi poolt märgitud põhitegevusala järgi andmed alakoodi põhisel. Kirjastamise valdkonna ettevõtted jagunevad järgmiselt:

- raamatute ja brošüüride jm trükiste kirjastajad;
- õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastajad;
- kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad;
- ajalehtede kirjastajad;
- ajakirjade jm perioodika kirjastajad;
- muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite, reklaammaterjalide jm kirjastajad.

Käesolevas töös analüüsitakse kirjastamisega seotud tegevusalana trükindust ja selle sidusalade ettevõtete (EMTAK 181) majandusnäitajaid.

LÜHIKOKKUVÕTE

Eesti kirjastamise valdkonnas tegutses 2015. aastal kokku 397 ettevõtet, sealhulgas 345 äriettevõtet, 52 mittetulundusühingut ja sihtasutust. Füüsilisest isikust ettevõtjaid oli 45. Kirjastamise valdkonna ettevõtete koguarv kasvas 2015. aastal võrreldes 2011. aastaga 21% (2011. aastal tegutses 329 ettevõtet).

Ettevõtete töötajate koguarv oli 2015. aastal 2 080 inimest, sealhulgas oli 1 861 äriettevõtete töötajat, 174 mittetulundusühingute ja sihtasutuste töötajat ning 45 füüsilisest isikust ettevõtjat. Kirjastamise valdkonna äriettevõtete töötajate koguarv vähenes 2015. aastal 2011. aastaga võrreldes 318 inimese ehk 13% võrra. 2011. aastal töötas kirjastamise valdkonnas 2 376 inimest.

2015. aastal oli kirjastamise valdkonna ettevõtete müügitulu 101,5 mln eurot, sh oli 345 äriettevõtte müügitulu 96,8 mln eurot. Mittetulundusühingute ja sihtasutuste tulu oli kokku 4,2 mln eurot ja füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli kokku 0,4 mln eurot. Kirjastamise ettevõtete kogumüügitulu kasvas 2015. aastal võrreldes 2011. aastaga ligi 2%. 2011. aastal oli kirjastamise valdkonna müügitulu 99,4 mln eurot.

Raamatukirjastamine

Raamatukirjastamisega tegeles 2015. aastal kokku 189 ettevõtet (2007. aastal 147 ettevõtet). Töötajate koguarv oli 564 inimest (2011. aastal 477 inimest).

Raamatukirjastajatest tegeles 2015. aastal raamatute ja brošüüride kirjastamisega 138 (357 töötajat) ja 2011. aastal 127 ettevõtet (249 töötajat). Õpikute, sõnaraamatute jm kirjastamisega tegelevaid ettevõtteid oli 2015. ja 2011. aastal 20 (töötajate arv vastavalt 164 ja 228).

Raamatukirjastajate kogumüügitulu oli 2015. aastal 27 mln eurot ja 2011. aastal 24 mln eurot. Võrreldes 2011. aastaga kasvas raamatukirjastajate kogumüügitulu 2015. aastal 11%. Raamatute ja brošüüride kirjastajate müügitulu oli 2015. aastal 16 mln eurot ja 2011. aastal 13 mln eurot (kasv 2015. aastal võrreldes 2011. aastaga 24%). Õpikute, sõnaraamatute jm kirjastamise ettevõtete müügitulu oli 2015. aastal ligi 9 mln eurot, mida on 22% vähem kui 2011. aastal (2011. aastal oli müügitulu 11 mln eurot).

Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine

Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajaid oli 2015 aastal kaks ning 2011. aastal kolm. Töötajate koguarv oli 2015. aastal kaks (kumbki ettevõtte ei märkinud majandusaasta aruandes töötajate arvu, vastavalt metoodikale märgitakse siis ettevõtte töötajate arvuks 1). Aastal 2011 töötas kataloogide ja aadressiraamatute kirjastustes kokku 86 inimest. Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastuste kogumüügitulu oli 2015. aastal 20 tuhat eurot (2011. aastal 2,7 mln eurot).

Ajalehtede kirjastamine

Ajalehtede kirjastamisega tegeles 2015. aastal 20 ettevõtet 738 töötajaga ja 2011. aastal 25 ettevõtet 1 062 töötajaga. Ajalehtede kirjastajate müügitulu oli 2015. aastal 41 mln eurot ja 2011. aastal 46 mln eurot. 2015. aastal ajalehtede kirjastajate müügitulu langes 11% võrreldes 2011. aastaga.

Ajakirjade jm perioodika kirjastamine

Ajakirju jm perioodikat kirjastas 2015. aastal kokku 62 ettevõtet (2011. aastal 59 ettevõtet), milles töötas 418 töötajat (2011. aastal 462 töötajat). Ajakirjade jm perioodika kirjastamise ettevõtete kogumüügitulu

oli 2015. aastal 9% suurem kui 2011. aastal. 2015. aastal oli ajakirjade jm perioodika kirjastajate müügitulu 23 mln eurot ja 2011. aastal 21 mln eurot.

Muu kirjastamine (kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastamine)

Kaartide, piltide, kalendrite, reklaammaterjalide jmt kirjastajaid oli 2015. aastal 72 ettevõtet (2011. aastal 67 ettevõtet). Töötajate koguarv oli 139 inimest (2007. aastal 92 inimest). Kaartide, piltide, kalendrite, reklaammaterjalide jmt kirjastuste kogumüügitulu oli 6,6 mln eurot, mis on 42% enam kui 2011. aastal (2011. aastal kogumüügitulu oli 4,7 mln eurot).

7.1. PAKKUMINE

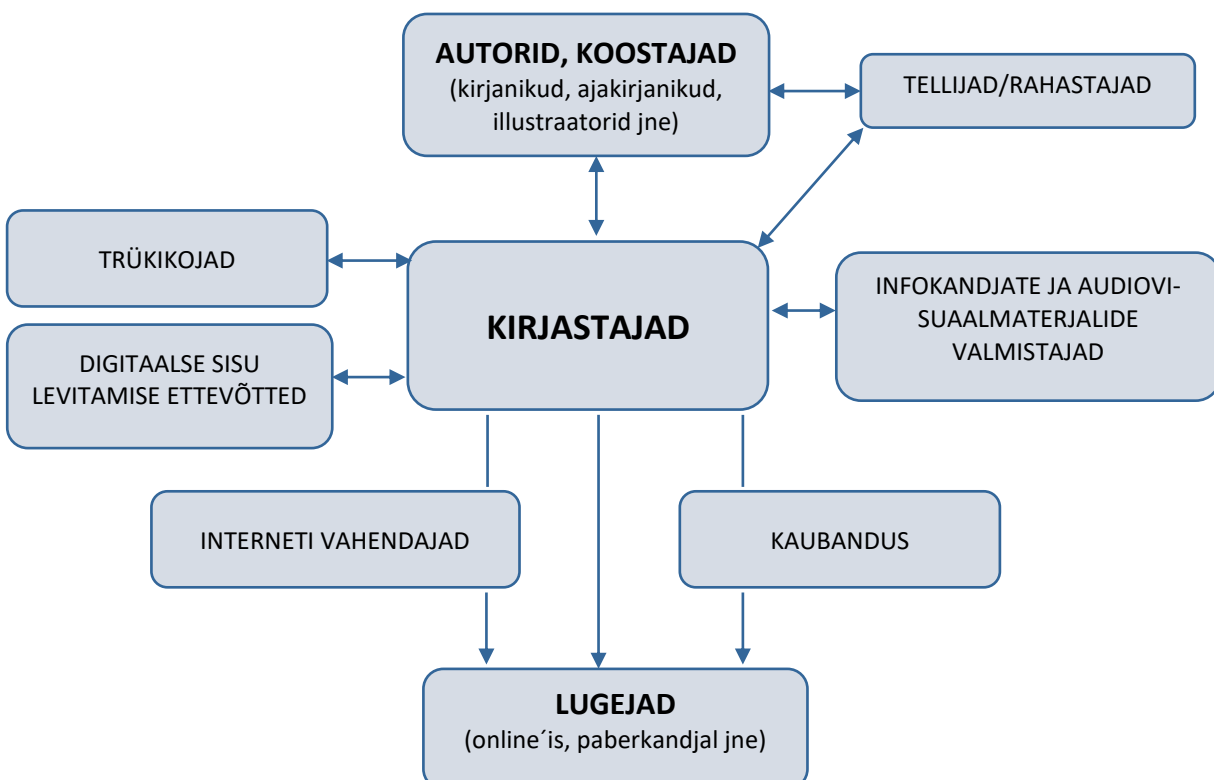
7.1.1. Kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arv

Eestis tegutsevad paljud ajakirjanikud ja kirjanikud vabakutselistena. Samuti on palju nn hobikirjanikke, kes kirjutavad aastas või kogu karjääri jooksul vaid mõned raamatud. Ametlikud arvandmed vabakutseliste loovisikute kohta Eesti kirjastamise valdkonnas puuduvad. Samuti tegelevad kirjastamisega ettevõtted, institutsioonid ja eraisikud, kelle põhitegevusalaks ei ole kirjastamine, ning seega nende andmeid kirjastajatena Äriregistris ei kajastu.

Valdavalt tegelevad autorid vaid teose loomisega ja annavad selle kirjastamiseks edasi kirjastajale (joonis 7.1). Samas on autoreid, kes tegelevad ise kirjastamisega (nt Mihkel Mutt, Vladislav Koržets, Maarja Kangro jt) ning organiseerivad valminud teose jõudmise kaubandusvõrku.

Kirjastamine on autori (või koostaja) loominguga väljaandmisele suunatud tegevus, mis koosneb selle väljaandmise ettevalmistamisest, toimetamisest, küljendamisest, kujundamisest, avaldamise korraldamisest (trükkimine, paljundamine jne) ning levitamisest. Materjale avaldatakse paberil, elektrooniliselt, audioformaadis, internetis, multimeediatootena jne. Trükkimisteenus ostetakse trükikojalt või kasutatakse kirjastajale kuuluvat trükikoda.

Joonis 7.1. Kirjastamise väärtusahel

Õpikute kirjastamisel kasutatakse aina rohkem digitaalseid võimalusi ning 2016. aastal loodi digitaalse sisu levitamiseks eraldi ettevõtted Fox Solutions OÜ (Fox Academy) ja Star Cloud LLC (OPIQ). Fox Academy on interaktiivne keskkond matemaatika, füüsika ja keemia õppimiseks, mis sisaldab nii teooriat, harjutusülesandeid kui ka teste. OPIQ on veebiäpp, mis sisaldab õpikuid ja töövihikuid igale kooliastmele (erinevad raskusastmed, õpetajal on võimalus luua päevik, näitab ainetevahelisi seoseid).

Kirjastamise valdkonnas tegutses 2015. aastal kokku 397 ettevõtet, sealhulgas 345 äriettevõtet (tabel 7.1), 52 mittetulundusühingut (edaspidi MTÜ) ja sihtasutust (edaspidi SA). Füüsilisest isikust ettevõtjaid (edaspidi FIE) oli 45. Raamatute kirjastajaid (EMTAK 5811) oli 189, kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajaid (EMTAK 58121) kaks, ajalehtede kirjastajaid (EMTAK 58131) 20, ajakirjade jm perioodika kirjastajaid (EMTAK 58141) 61 ning kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastajaid (EMTAK 58191) 72. 2015. aastal tegutses kirjastamise valdkonnas 44 äriettevõtet rohkem kui 2011. aastal.

Tabel 7.1. Kirjastamise valdkonna ettevõtete ja töötajate arv 2007-2016

EMTAK Põhitegevusala kood	Ettevõtete arv					Töötajate arv				
	2007	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011 %	2007	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011 %
581 KIRJASTAMINE	309	301	345	323	14,6	3 318	2 179	1 861	1 215	-14,6
5811 Raamatukirjastamine	138	147	189	181	28,6	640	477	564	493	18,2
58111 sh raamatute ja brošüüride kirjastamine	122	127	138	124	8,7	387	249	357	323	43,4
58112 sh õpikute, sõnaraamatute, atlaste ja maakaartide kirjastamine	16	20	20	17	0,0	253	228	164	108	-28,1
58121 Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine	4	3	2	1	-33,3	231	86	2	1	-97,7
58131 Ajalehtede kirjastamine	29	25	20	15	-20,0	1 387	1 062	738	310	-30,5
58141 Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	80	59	62	59	5,1	841	462	418	260	-9,5
58191 Muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastamine	58	67	72	67	7,5	219	92	139	151	51,1

*esialgsed andmed

** Taandatud täistööajale. Majandustegevusega ettevõtete töötajate arvuks märgiti 1, kui ettevõtte ise oli märkinud aastaaruandes 0 palgatöötajat

Allikas: Äriregister

Kirjastamise valdkonnas töötas 2015. aastal kokku 2 080 inimest (2011. aastal 2 376 inimest), sealhulgas oli 1 861 äriettevõtete töötajat, 45 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 174 MTÜ-de ning SA-de töötajat. Kirjastamise valdkonna äriettevõtete töötajate koguarv vähenes 2015. aastal 2011. aastaga võrreldes 318

inimese võrra. Kirjastamise valdkonna keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses oli 2015. aastal 5,2 inimest. Enim kirjastamise äriettevõtete töötajate koguarvust tegeles ajalehtede kirjastamisega (738 inimest).

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel oli Eestis 2015. aastal kokku 833 raamatukirjastajat, mida on 5 võrra enam kui 2011. aastal. Veidi üle kahe kolmandiku kirjastajatest (68,8%, 573 kirjastajat) kirjastas aastas vaid ühe raamatunimetuse, 12,7% kirjastajatest kirjastas kaks ja ligi 5% kirjastajatest kolm raamatunimetust aastas. 30 kirjastust (3,6%) oli nii 6-10 kui ka 11-30 raamatunimetust aastas kirjastavate kirjastajate grupis. 31-60 raamatunimetust aastas kirjastasid 12 kirjastajat, 61-90 raamatunimetust 2 (0,2%) ja 91 ja enam raamatunimetust 9 (1,1%) kirjastajat.

Seotud tegevusala – trükindus ja selle sidusalad

Kirjastamise valdkonnaga seotud tegevusalal trükinduses ja selle sidusaladel (EMTAK 181) tegutses 2015. aastal kokku 372 ettevõtet (tabel 7.2), sealhulgas 4 MTÜ-d. Füüsilisest isikust ettevõtjaid oli 2015. aastal 21. 2011. aastal oli trükinduses ja selle sidusalade äriettevõtete koguarvuks 332.

Kõige enam oli maakaartide, atlaste, plakatite jmt trükikodasid (EMTAK 18129) – kokku 140 äriettevõtet (2011. a 130 ettevõtet). Nendele järgnes 95 trükikoda, mis tegelesid perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jmt trükkimisega (EMTAK 18122).

Tabel 7.2. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete ja töötajate arv 2011-2016

EMTAK kood	Põhitegevusala	Ettevõtete arv				Töötajate arv**			
		2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %
181	Trükindus ja selle sidusalad	332	368	337	10,8	2 445	2 895	2 946	18,4
18111	Ajalehtede trükkimine	3	3	3	0,0	47	40	40	-14,9
1812	Muu trükkimine (raamatud, perioodika jm) trükkimine	275	308	278	12,0	2 251	2 747	2 803	22,0
18121	raamatute ja brošüüride trükkimine	8	9	8	12,5	269	309	292	14,9
18122	perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jmt trükkimine	95	95	92	0,0	644	886	1 015	37,6
18129	maakaartide, atlaste, plakatite jm trükkimine	130	140	122	7,7	578	755	724	30,6
18131	Trükielelne tegevus	45	49	47	8,9	122	79	77	-35,2
18141	Kõitmine ja selle sidusalad	9	8	9	-11,1	25	29	26	16,0

*esialgsed andmed

**Taandatud täistööajale. Majandustegevusega ettevõtete töötajate arvuks märgiti 1, kui ettevõtte ise oli märkinud aastaaruandes 0 palgatöötajat

Allikas: Äriregister

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete töötajate koguarv oli 2015. aastal 2 899 inimest, sh 4 mittetulundusühingu töötajat. Perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jmt trükkimisega tegeles kolmandik (886 inimest) trükinduse ja selle sidusalade töötajate koguarvust.

Trükinduses ja selle sidusaladel oli keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses 2015. aastal 7,8 inimest.

Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liidu (edaspidi ETPL) andmetel oli Eestis 2015. aastal kokku 144 trükiettevõtet, 58 reklaamtrükikoda, 55 digitrükikoda, 16 pakendiettevõtet, 11 etiketitrükikoda, 10 ärikingituste tootjat, 5 raamatutrükikoda, 5 perioodikatrükikoda ja 4 reprotootjat.

2015. aastal toimus ETPL-i andmetel viies perioodika trükikojas suuremate koguste ja mahukama perioodika, tootekataloogide ja reklaammaterjalide peamiselt ofsettrükkimine. Reklaamtrükikodades (58 trükikoda) oli vastavalt toodangule (tootekataloogid, brošüürid, bukletid, väikesetiraažiline ja harva ilmuv perioodika jne) väga erinevad seadmed, kuid enamasti toimus ofsettrükkimine. Viies raamatutrükikojas toodeti (kõvakaanelisi) raamatuid, suurem osakaal oli köitmisel. Digitehnoloogiaga trükikodades toimus tootmine alates koopiakeskustest kuni laiformaat trükkimiseni ja suures mahus trükkimiseni. Trükikodades töötas kokku 3 269 töötajat ja kogu trükinduse ja selle sidusettevõtete valdkonnas 3 468 töötajat (sh tarnijad ja vahendajad).

7.1.2. Turu maht

Raamatud

Eesti Rahvusraamatukogu bibliograafia andmebaasis registreeritud trükiste ja teavikute arv ei sõltu ilmumisaastast. Ühe aasta statistiline kogum võib sisaldada kuni 27% eelmiste aastate andmeid, kuna Rahvusraamatukogule edastatavad säilituseksemplarid ei jõua sageli andmebaasi ilmumisaastal.

Digitaalset materjali ei olnud kirjastaja kohustatud Rahvusraamatukogule esitama kuni 2017. aastani, mil hakkas kehtima säilituseksemplari seadus. Kuni selle ajani ei olnud Rahvusraamatukogul alust elektrooniliste teavikute esitamist nõuda. Kuni 2017. aastani tehti andmebaasi kirjeid realselt olemasolevate teavikute alusel, kirjastajatelt saadud andmete põhjal ning ISBNi eelkirjete alusel.

2015. aastal registreeriti Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia andmebaasis 3 976 raamatunimetust, mida on 260 nimetuse võrra enam kui 2011. aastal (tabel 7.3). 2015. aastal registreeriti kokku 3 642 paberraamatut ja 1 465 elektroonilist teavikut.

2009. aastal alustati Eestis ePub formaadis e-raamatute tootmist ja sealt alates on e-raamatuturg kasvanud. Eesti Rahvusraamatukogu registreeris 2015. aastal 780 ePub-vormis e-raamatu nimetust, mis on 104 nimetust rohkem kui 2011. aastal.

2015. aastal võrreldes 2011. aastaga raamatute tüpoloogilise jagunemise pingereas olulisi muutusi ei toimunud. 2015. aastal suurenes enim lastekirjanduse osakaal ja ilukirjanduse osakaal vastavalt 4%-punkti ja 2%-punkti. Enim vähenes õppekirjanduse (osakaal 4%-punkti). Kogu raamatunimetuste arvust 20% ehk 784 nimetust oli ilukirjandus (tabel 7.4).

Tabel 7.3. Rahvusbibliograafia andmebaasis registreeritud raamatute ja elektrooniliste teavikute arv 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Paberandjal raamatud	4 310	3 365	3 642	3 536	8,2
Elektroonilised teavikud	532	1 027	1 465	2 103	42,6
võrguteavikud (ePub, pdf, HTML jt formaadid)	383	933	1 319	2 041	41,4
video	106	45	108	48	2,4 korda
elektrooniline teavik füüsilisel kujul	10	28	21	4	-25,0
helisalvestis	33	21	17	10	-19,0
ePub formaadis e-raamatud	-	676	780	848	15,4
muud võrguteavikud	234	163	393	1 131	2,4 korda
muud elektroonilised teavikud	149	94	146	62	55,3

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

2015. aastal Eestis ilmunud raamatute keeleline jagunemine sarnanes 2011. aastaga. Kõikidest raamatunimetusest 80% ehk 3 174 nimetust olid eestikeelsed (tabel 7.5) ja 802 nimetust muukeelsed (20%). Eestikeelsetest raamatutest 56% olid 2015. aastal eestikeelsed algupärandid (1 784 raamatunimetust) ja 44% olid tõlked eesti keelde (1 390 raamatunimetust). Eestikeelsete algupärandid osakaal eestikeelsete raamatunimetuste hulgas vähenes 2015. aastal 2011. aastaga võrreldes 4%-punkti.

Eesti Lastekirjanduse Keskuse andmetel ilmus 2015. aastal 6 Eesti lastekirjanduse tõlget võõrkeeltesse (tabel 7.5), mida on 2 korda vähem kui 2011. aastal. 2015. aastal tõlgiti eesti lasteraamatuid vene ja inglise keelde (vastavalt 5 ja 1 nimetust).

Tabel 7.4. Eesti raamatu tüpoloogia nimetuste arvu järgi 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU raamatunimetusi	4 310	3 716	3 976	3 794	7,0
ilukirjandus	745	656	784	832	19,5
lastekirjandus	570	531	766	778	44,3
tarbekirjandus	670	546	555	521	1,6
teaduskirjandus	488	484	446	418	-7,9
aimekirjandus	367	261	328	320	25,7
õppekirjandus	514	430	324	249	-24,7
memuaarid, reisikirjad, päevikud jne	216	258	227	212	-12,0
kunstikirjandus	122	130	189	179	45,4
muu kirjandus	298	179	129	120	-27,9
ametlikud väljaanded	177	106	97	66	-8,5
teatmekirjandus	98	92	83	44	-9,8
publitsistika	45	43	50	55	16,3

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Tabel 7.5. Eestis ilmunud raamatute arv keele järgi aastatel 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU raamatunimetusi	4 310	3 716	3 976	3 794	7,0
Eestikeelsed	3 419	2 923	3 174	3 140	8,6
eestikeelsed algupärandid	1 884	1 850	1 784	1 696	-3,6
tõlked eesti keelde	1 535	1 073	1 390	1 444	29,5
Muukeelsed	891	793	802	654	1,1
eesti lastekirjanduse tõlked võõrkeeltesse	5	12	6	5	-50,0

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Lastekirjanduse Keskus

Ajalehed, ajakirjad

Eesti ISSN Keskus väljastab jadaväljaannetele ISSN-i¹. 2015. aastal väljastati ISSN kokku 63-le paberkandjal ajalehele ja ajakirjale ning 16-le elektroonilisele väljaandele (tabel 7.6). 2016. aastal anti ISSN kokku 50-le paberkandjal ajalehele ja ajakirjale ning 31-le elektroonilisele väljaandele.

Tabel 7.6. ISSN tunnuse saanud jadaväljaanded 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Kokku	140	125	63	81	-49,6
trükistele (kaasaegsed)	123	90	47	50	-47,8
elektroonilistele väljaannetele	17	35	16	31	-54,3
võrguväljaannetele	13	33	16	31	-51,5

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel ilmus 2015. aastal Eestis kokku 122 eri nimetust ajalehte ja 332 ajakirja (tabel 7.7). 2016. aastal anti Eestis välja kokku 109 ajalehte ja 340 ajakirja. 2016. aastal ilmus Eestis kokku 6 726 ajalehtede üksiknumbrit (tabel 7.8).

Tabel 7.7. Ajalehtede ja ajakirjade nimetuste koguarv Eestis 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU ajalehed	148	132	122	109	-7,6
päevalehed	16	13	12	12	-7,7
KOKKU ajakirjad	317	325	332	340	2,2

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

¹ ISSN (*International Standard Serial Number*) tunnuse saavad jadaväljaanded on ajalehed, ajakirjad, aastaväljaanded ja seeriaväljaanded trükisena, võrguväljaandena, CD-ROM-il. ISSN on rahvusvaheline jadaväljaande standardnumber, mis võib kehtida aastaid, kui väljaanne ilmub sama pealkirjaga. Enamasti küsivad kirjastajad ISSN-i väljaande ilmuma hakkamisel, st siis kui nad soovivad seda müüa. Samas võib mõni väljaanne ilmuda aastaid enne kui kirjastajal tekib vajadus ISSN-i järele. Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Tabel 7.8. Ajalehtede üksiknumbrite arv Eestis 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU ajalehed	8 741	7 403	6 805	6 726	-8,1

Allikas: Statistikaamet

Kaardid

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel kirjastati 2015. aastal kokku 253 kaarti (tabel 7.9), mis on 82 võrra enam kui 2011. aastal. Kuigi 2016. aastal anti kaarte välja vähem kui 2015. aastal, siis seoses 2018. aasta algusest kehtima hakanud uute kohalike omavalitsuste haldusjaotustega on oodata kaartide trükimahtude suurenemist.

Muude riiklike asutuste alla kuuluvad linna-, maa- ja vallavalitsused või erinevad ametid, koolid ja muuseumid, kes annavad välja kaarte oma haldusterritooriumi kohta koos kohaliku infoga, turismi- ja transpordialaseid vms trükiseid.

Enamikel omavalitsustel on kodulehel kaardid ja kaardirakendused, mis võimaldavad otsingumootoriga objektid leida, vahetada kaardikihte jne. Üsikuid kaarte leiab erinevate asutuste ja teenuste kodulehtedelt (elektrivõrgud, raadiojaamad, mobiilsideoperaatorid, kalmistud, matkarajad, rallirajad, ühistransport, puuetega inimeste liikumine, turism, üritused jne).

Tabel 7.9. Eestis väljaantud kaardid 2008-2016

	2008	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU kõik kaardid	176	171	253	187	48,0
Kaardid, mille kirjastas riiklik sektor	68	96	161	112	67,7
Eesti Kaitseväge	9	13	8	-	-38,5
Riigimetsa Majandamise Keskus	-	12	1	4	-91,7
Veeteede Amet, Lennuamet	21	9	11	12	22,2
Maa-amet	17	9	16	14	77,8
Keskkonnaamet	...	...	35	15	...
Muud riigiasutused, omavalitsused kokku	16	11	90	67	8,2 korda
turismitrükised	...	...	35	27	...
Kaardid, mille kirjastas erasektor	108	75	92	75	22,7

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Müügitulu

Kirjastamise valdkonna kogumüügitulu oli 2015. aastal 101,5 mln eurot, sh oli 345 äriettevõtte müügitulu 96,8 mln eurot (tabel 7.10). MTÜ-de ja SA-de tulu ettevõtlusest oli kokku 4,2 mln eurot ja füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli kokku 0,4 mln eurot.

2015. aastal oli kirjastamise valdkonna tulu ettevõtte/asutuse kohta 255,8 tuhat eurot. Tulu töötaja kohta 2015. aastal oli 49 tuhat eurot aastas.

Kirjastamise valdkonna kogumüügitulust oli 2015. aastal 42% ajalehtede kirjastajate müügitulu (40,6 mln eurot), 23,4% ajakirjade jm perioodika kirjastuste müügitulu (22,3 mln eurot) ja 33% raamatute

kirjastajate müügitulu (26,8 mln eurot). Kaartide, piltide, kalendrite jmt kirjastajate kogumüügitulu oli 6,6 mln eurot ning kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajate kogumüügitulu oli 20 tuhat eurot.

Kirjastamise valdkonna äriettevõtete kasum oli Äriregistri andmetel 2015. aastal 2,7 mln eurot.

Ajalehtede ja ajakirjade reklaamist teenitud kogumüügitulu oli 2015. aastal vastavalt 17,9 mln eurot ja 5,7 mln eurot (tabel 7.11).

Ajalehtede reklaami kogukäive vähenes 1,8 mln eurot (9,3% vähem võrreldes 2011. a). Ajakirjade reklaamikäive samal ajal kasvas 1,1 mln euro võrra (24,2% rohkem võrreldes 2011. a). 2015. aastal moodustas ajalehtede reklaami müügitulu osakaal Eesti meediareklaamituru kogumüügitulust 17,9% (2011. aastal 25,1%).

Tabel 7.10. Kirjastamise valdkonna ettevõtete kogumüügitulu 2007–2016 (tuhat eurot)

EMTAK 2008 kood	Põhitegevusala nimetus	2007	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %
581	KIRJASTAMINE	160 100	98 010	96 767	60 497	-1,3
5811	Kokku raamatukirjastamine	32 590	24 100	26 821	25 691	11,3
58111	raamatute ja brošüüride kirjastamine	19 300	13 160	16 284	14 935	23,7
58112	õpikute, sõnaraamatute, atlaste ja maakaartide kirjastamine	13 290	10 940	8 502	8 278	-22,3
58121	Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine	5 370	2 720	20	17	-99,3
58131	Ajalehtede kirjastamine	78 290	45 720	40 635	17 398	-11,1
58141	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	36 050	20 800	22 657	11 774	8,9
58191	Muu kirjastamine - kaartide, piltide, kalendrite jm kirjastamine	7 800	4 670	6 634	5 616	42,1

*esialgsed andmed

Allikas: Äriregister

Tabel 7.11. Eesti meediareklaamituru käibed 2007-2016 (tuhat eurot)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU Eesti meediareklaamituru kogumüügitulu	114 400	78 840	92 640	94 100	17,5
ajalehed	45 830	19 760	17 920	16 840	-9,3
<i>ajalehtede reklaami müügitulu osakaal kogumüügitulust, %</i>	<i>40,1</i>	<i>25,1</i>	<i>19,3</i>	<i>17,9</i>	
ajakirjad	12 210	4 620	5 740	5 520	24,2
<i>ajakirjade reklaami müügitulu osakaal kogumüügitulust, %</i>	<i>10,7</i>	<i>5,9</i>	<i>6,2</i>	<i>5,9</i>	
otsepost	-	6 600	8 180	8 020	23,9
<i>otsepostitus reklaami müügitulu osakaal kogumüügitulust, %</i>	<i>-</i>	<i>8,4</i>	<i>8,8</i>	<i>8,5</i>	
TV, raadio, internet, välimeedia kokku	56 360	47 860	60 820	63 730	27,1

Allikas: Kantar Emor

Seotud tegevusala – trükindus ja selle sidusalad

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete kogumüügitulu oli 2015. aastal 222,6 mln eurot, sh oli 368 äriettevõtte müügitulu 222,4 mln eurot (tabel 7.12) ja mittetulundusühingute müügitulu 0,07 mln eurot. Füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli kokku 0,18 mln eurot. Suurimat müügitulu teenisid 2015. aastal perioodikaväljaannete trükkijad, kelle kogumüügitulu oli 69,8 mln eurot, ning maakaartide ja atlaste trükkijad kogumüügituluga 56,8 mln eurot. Ajalehtede trükikodade müügitulu oli 1,3 mln eurot. 2015. aastal oli trükinduses ja selle sidusalal tulu ettevõtte/asutuse kohta 598 tuhat eurot. Tulu töötaja kohta oli 2015. aastal 76 tuhat eurot aastas.

Trükinduse ja selle sidusettevõtete kasum oli 2015. aastal Äriregistri andmetel 11,1 mln eurot.

Tabel 7.12. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete kogumüügitulu 2007-2016 (tuhat eurot)

EMTAK 2008 kood	Põhitegevusala nimetus	2007	2011	2015	2016*	Muutus 2015/2011, %
181	TRÜKINDUS ja sidusalad	187 580	192 470	222 389	229 446	15,5
18111	Ajalehtede trükkimine	1 920	1 390	1 280	1 377	-7,9
1812	Muu trükkimine (raamatud, perioodika jm) trükkimine	181 440	184 500	213 820	219 781	15,9
18121	raamatute ja brošüüride trükkimine	13 420	13 600	16 820	18 160	23,7
18122	perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali jm trükkimine	69 660	59 020	69 776	72 243	18,2
18129	maakaartide, atlaste, plakatite jm trükkimine	47 230	39 880	56 834	58 041	42,5
18131	Trükielelne tegevus	3 580	5 710	6 670	7 648	16,8
18141	Kõitmine ja selle sidusalad	640	870	620	640	-28,7

*esialgsed andmed

Allikas: Äriregister

7.1.3. Väliskaubandus

Eesti raamatute turundus välisriikidesse

Raamatute väljaandmise litsentsilepingud on konfidentsiaalsed ja jääb autori teada, kui suure summa eest ta oma teose tõlkeõigusi välisriigi kirjastusele müüb. Kui raamat on välismaal ilmunud, siis üldiselt autor sellest Eesti avalikkust teavitab.

Eesti Kirjanduse Teabekeskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus omavad teavet välismaal ilmunud Eesti ilukirjandusteoste ja lastekirjanduse tõlgetest, sh infot nende autoriõiguste Eestist väljamüügi kohta. 2015. aastal ilmus välisriikides kokku 18 lasteraamatute ja 81 ilukirjandusteoste tõlget (tabel 7.13). 2016. aastal vähenes nii välisriikides ilmunud Eesti lastekirjanduse kui ka ilukirjandusteoste tõlgete arv vastavalt 22 ja 11 teose võrra.

Tabel 7.13. Välisriikides ilmunud Eesti ilukirjanduse ja lastekirjanduse tõlked 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Ilukirjandusteosed	45	71	81	59	14,1
Lastekirjandus	7	13	18	7	38,5

Allikad: Eesti Kirjanduse Teabekeskus, Eesti Lastekirjanduse Keskus

Eesti Kirjanduse Teabekeskus ja Eesti Lastekirjanduse Keskus otsivad väliskontakte ja tõlkijaid ning tutvustavad Eesti kirjanike teoseid rahvusvahelistel raamatumessidel. Viimastel aastatel on igal aastal kohal olnud Helsingi, Londoni, Frankfurdi raamatumessidel ja Bologna lasteraamatumessil. Lisaks on külastatud Göteborgi raamatumessi ja 2018. aastal võetakse osa Leipzigi raamatumessist. Keskustel on välja kujunenud oma koolitatud tõlkijate ring, kelle töö kvaliteedis ollakse kindlad. Kirjanduse ekspordihuvist lähtuvalt on oluline, et Eesti raamatuid tõlgivad välismaalastest tõlgid ja välja annavad väliskirjastused, sest sageli ei jõua Eestis võõrkeeles välja antud raamatud välisturule.

2015. aastal tõlgiti Eesti kirjanduse teoseid Eesti Kirjanduse Teabekeskuse andmetel 20 eri keelde. Valdavalt olid tõlked vene (14 tõlget), inglise (11 tõlget) ja soome keelde (8 tõlget). Lisaks tõlgiti ilukirjandusteoseid veel albaania, araabia, bulgaaria, horvaatia, taani, hollandi, prantsuse, saksa, ungari, itaalia, läti, leedu, alamsaksa, makedoonia, poola, sloveenia ja hispaania keelde.

2016. aastal tõlgiti ilukirjandusteoseid 18 eri keelde: 11 teost vene keelde, 8 prantsuse, 6 inglise, soome, ungari ja läti keelde. Lisaks ilmusid välisriikides tõlked veel araabia, bulgaaria, tsehhi, taani, saksa, islandi, itaalia, leedu, norra ja poola keeles.

Eesti Lastekirjanduse Keskuse andmetel müüsid Eesti lastekirjanikud 2015. aastal autoriõigusi Saksamaa, Venemaa, Poola, Läti, Prantsusmaa, Inglismaa, Albaania, Itaalia, Sloveenia ja Šveitsi kirjastustele. 2016. aastal ilmus eesti lastekirjandust Islandil, Itaalias, Leedus, Lätis, Prantsusmaal ja Soomes.

Eksport

Äriregistri andmetel oli 2015. aastal kirjastamise valdkonnas ekspordivaid ettevõtteid 64, mille kogueksport oli 1,9 mln eurot. Ligi kolmveerandi kirjastamise valdkonna eksporditulust teenisid kaheksa suuremat ettevõtet. 2015. aastal olid suurimad kirjastamise valdkonna eksporditjad AS Postimees Grupp (2015. aasta eksport oli 0,3 mln eurot), AS Kuma (0,2 mln eurot), AzBooks International OÜ (0,2 mln eurot), AS Äripäev (0,2 mln eurot), Menu Meedia OÜ (0,2 mln eurot), Satrio Cuningan OÜ (0,1 mln eurot), Paletti Eesti AS (0,1 mln eurot) ja OÜ Evalota (0,1 mln eurot). Peamised ekspordi sihtriigid olid 2015. aastal Läti, Leedu, Soome, Iirimaa, Rootsi, Sakamaa, Venemaa, Taani.

Trükinduse ja selle sidusettevõtetest ekspordis Äriregistri andmetel 2015. aastal 144 ettevõtet ning nende kogueksport oli 90,1 mln eurot. Ligi 60% kogueksportidist moodustab viie suurema ettevõtte eksport. Suuremad eksporditjad 2015. aastal olid AS Kroonpress (20,9 mln eurot), AS Printall (15,5 mln eurot), AS Printcenter Eesti (5,6 mln eurot), OÜ Print Best 5,1 mln eurot) ja AS Uniprint (4,6 mln eurot). Peamised trükinduse ja selle sidusettevõtete ekspordi sihtriigid 2015. aastal olid Rootsi, Norra, Soome, Taani, Leedu, Venemaa, Suurbritannia, Läti, Holland, Prantsusmaa.

Statistikaameti andmetel eksporditi 2015. aastal Eestist raamatuid, ajalehti ja ajakirju ning muid trükitooteid kokku 88,4 mln euro väärtuses (tabel 7.14). 2016. aastal oli trükitoodete ekspordi rahaline koguväärtus 98,4 mln eurot.

Trükitooteid eksporditi 2015. aastal ja ka 2011. aastal üle viie korra enam kui imporditi.

Trükitoodete ekspordi kogukäibest moodustas nii 2015. kui ka 2011. aastal suurima osa ajalehtede ja ajakirjade jm perioodika ekspordikäive (2015. aastal 47% ja 2011. aastal 58%, vt tabel 7.15).

Tabel 7.14. Raamatute, ajalehtede jm trükitoodete ekspordikäive 2007-2016 (tuhat eurot)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU eksport	44 470	83 024	88 427	98 414	6,5
raamatud, brošüürid jm trükised	9 700	14 455	23 207	27 176	60,5
ajalehed, ajakirjad jm perioodika	21 090	48 266	41 415	42 060	-14,2
kokku muud trükitooted	13 680	20 303	23 805	29 178	17,2

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.15. Eksporditud trükiste TOP 5 2007-2016 (tuhat eurot)

Nimetus	KN kood*	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
1. Ajalehed ja ajakirjad	49029000	21 090	47 820	41 414	42 060	-13,4
2. Raamatud ja brošüürid reklaami jaoks	49019900	5 050	7 780	14 786	15 776	90,1
3. Ärireklaam	49111090	6 150	9 788	11 618	15 046	18,7
4. Raamatud ja brošüürid	49011000	4 650	6 634	8 398	11 373	26,6
5. Muud trükised	49119900	860	4 293	7 257	9 276	69,0
Kokku TOP 5 trükiste eksport		37 800	76 317	83 473	93 531	9,4
KOKKU kogueksport		44 470	83 024	88 427	98 414	6,5
TOP 5 osakaal kogueksportist, %		85,0	91,9	94,4	95,0	2,7

*KN kood on 8-kohaline kaubakood, mida kasutatakse ekspordi ja ELi-sisese kaubavahetuse deklareerimisel

Allikas: Statistikaamet

Suurimad trükitoodete ekspordi sihtriigid on Eestile olnud Soome, Rootsi ja Norra (tabel 7.16). Soome ja Rootsi eksporditud toodete müügitulud moodustasid 2015. aastal kogukäibest veerandi.

Tabel 7.16. Trükitoodete ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2016	Osakaal 2015, %
1.	Norra	19 594	Soome	22 545	Soome	24 686	25,1
2.	Rootsi	17 796	Rootsi	22 205	Rootsi	24 553	24,9
3.	Soome	17 705	Norra	17 684	Norra	19 391	19,7
4.	Holland	7 932	Taani	5 941	Taani	8 010	8,1
5.	Läti	3 782	Holland	5 162	Holland	6 122	6,2
Kokku TOP 5 riikide eksport		67 587		73 538		82 762	
KOKKU kogueksport		83 024		88 427		98 414	
TOP 5 riikide osakaal kogueksportist, %		81,4		83,2		84,1	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.17. Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2016	Osakaal 2015, %
1.	Norra	15 575	Norra	12 599	Norra	13 756	32,7
2.	Rootsi	9 850	Rootsi	10 265	Rootsi	9 133	21,7
3.	Holland	5 659	Soome	4 994	Soome	4 365	10,4
4.	Venemaa	3 818	Taani	4 940	Taani	5 871	14,0
5.	Leedu	3 575	Leedu	2 171	Leedu	2 107	5,0
Kokku TOP 5 riikide eksport		38 477		34 969		35 231	
KOKKU perioodika kogueksport		48 266		41 415		42 060	
TOP 5 riikide osakaal kogueks- pordist, %		79,7		84,4		83,3	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.18. Raamatute, brošüüride jm trükiste ekspordi sihtriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

	Riik	2011		2015		2016	Osakaal 2015, %
1.	Soome	6 735	Soome	8 109	Soome	9 853	34,9
2.	Rootsi	2 414	Rootsi	5 769	Rootsi	6 414	24,9
3.	Holland	1 971	Holland	4 147	Holland	5 009	17,9
4.	Läti	984	Suurbritannia	1 540	Norra	1 887	6,6
5.	Norra	805	Norra	1 454	Läti	1 222	6,3
Kokku TOP 5 riikide eksport		12 908		21 018		24 385	
KOKKU raamatute kogueksport		14 455		23 207		27 176	
TOP 5 riikide osakaal kogueks- pordist, %		88,3		90,6		89,7	

Allikas: Statistikaamet

Tõlked eesti keelde

Eesti kirjastajad ostavad tõlkeraamatu väljaandmise õiguse ja tellivad tõlked (otsivad ise tõlkija) ning korraldavad tõlkeraamatu trükkimise.

Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia andmebaasis registreeriti 2015. aastal tõlkeid eesti keelde 1 390 raamatunimetust (2016. aastal 1 444). 2015. aastal suurenes tõlgete osakaal, võrreldes 2011. aastaga, 6,1%-punkti ja 260 raamatunimetust oli rohkem (tabel 7.19). Samas ei ole perioodil 2015-2016 saavutatud 2007. aasta taset.

Tabel 7.19. Tõlgitud raamatunimetuste arv 2007-2016

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Tõlked eesti keelde	1 535	1 073	1 390	1 444	29,5
Kokku raamatunimetusi	4 310	3 716	3 976	3 794	7,0
Tõlkekirjanduse osakaal, %	35,6	28,9	35,0	38,1	

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Import

Trükitoodete import Eestisse 2015. aastal kasvas. 2015. aastal imporditi trükitooteid 2011. aastaga võrreldes ligi 1 mln euro eest rohkem. Kokku imporditi nii 2015. aastal kui ka 2016. aastal trükitooteid Eestisse 16 mln euro väärtuses (tabel 7.20).

Impordiariklite seas olid esikohal raamatud ja brošüürid reklaami jaoks. Neid toodi 2015. aastal Eestisse 7,4 mln euro väärtuses (tabel 7.21), mis on 1 mln enam kui 2011. aastal.

Teiseks peamiseks impordiarikliks olid ajalehed ja ajakirjad (Venemaalt, Lätist ja Suurbritanniast). Kõige enam imporditi trükitooteid 2015. aastal Suurbritanniast (4 miljoni euro väärtuses, tabel 7.22).

Tabel 7.20. Raamatute, ajalehtede jm trükitoodete impordikäive 2007-2016 (tuhat eurot)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU import	24 040	15 092	16 011	15 776	6,1
raamatud, brošüürid jm trükised	12 220	6 795	8 024	7 408	18,1
ajalehed, ajakirjad jm perioodika	2 750	2 568	1 887	1 730	-26,5
kokku muud trükitooted	9 090	5 729	6 638	6 638	15,9

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.21. Imporditud trükiste TOP 5 2007-2016 (tuhat eurot)

Nimetus	KN kood*	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
1. Raamatud ja brošüürid reklaami jaoks	49019900	11 080	6 378	7 398	6 876	16,0
2. Ajalehed ja ajakirjad	49029000	2 750	2 548	1 879	1 723	-26,3
3. Muud trükised	49119900	1 460	1 775	1 349	2 503	-24,0
4. Ärireklaam	49111090	2 120	1 120	1 222	1 170	9,1
5. Kaubakataloogid	49111010	1 100	792	954	749	20,5
Kokku TOP 5 trükiste import		18 510	12 613	12 802	13 020	1,5
KOKKU koguimport		26 970	15 092	16 011	15 776	6,1
TOP 5 osakaal kogueksportist, %		68,6	83,6	80,0	82,5	-4,3

*KN kood on 8-kohaline kaubakood, mida kasutatakse ekspordi ja ELi-sisese kaubavahetuse deklareerimisel

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.22. Trükiste impordiriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

Riik	2011	2015	2016	Osakaal 2015, %
1. Venemaa	3 330	Suurbritannia 4 000	Venemaa 3 133	19,9
2. Läti	2 060	Venemaa 2 539	Suurbritannia 2 566	16,3
3. Suurbritannia	1 510	Leedu 1 551	Hiina 1 581	10,0
4. Soome	960	Saksamaa 1 288	Leedu 1 295	8,2
5. Saksamaa	910	Läti 1 131	Saksamaa 872	5,5
Kokku TOP 5 riikide import	8 823	10 508	9 448	
KOKKU koguimport	15 092	15 931	15 776	
TOP 5 osakaal koguimportist, %	58,5	66	59,9	

Allikas: Statistikaamet

Eestisse imporditud ajalehtedest ja ajakirjadest ligi 44% oli Venemaa päritolu (tabel 7.23) ning raamatutest ja brošüüridest pea 36% (tabel 7.24) imporditi Suurbritanniast. Lätist imporditi 2011. aastal ajalehti ja ajakirju 0,3 mln euro väärtuses. Perioodikat imporditi Eestisse veel Suurbritanniast, Leedust ja Saksamaalt. Raamatute import kasvas 2015. aastal 2011. aastaga võrreldes 6,8 mln eurolt 8 mln euroni. Lisaks Suurbritanniale tuuakse muukeelseid raamatuid Eesti raamatuturule Venemaalt (2015. a 1,6 mln eurot), Hongkongist (603 tuhat eurot) ja Leedust (442 tuhat eurot, tabel 7.24).

Tabel 7.23. Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika impordiriikide TOP 5 2011-2016 (tuhat eurot)

Riik		2011		2015		2016	Osakaal 2015, %
1.	Venemaa	1 515	Venemaa	826	Venemaa	861	43,8
2.	Läti	509	Läti	340	Läti	333	18,0
3.	Leedu	180	Suurbritannia	244	Suurbritannia	163	12,9
4.	Suurbritannia	122	Leedu	163	Leedu	147	8,6
5.	Soome	58	Saksamaa	132	Soome	107	7,0
Kokku TOP 5 riikide import		2 383		1 705		1 611	
KOKKU koguimport		2 568		1 887		1 730	
TOP 5 riikide osakaal koguimportist, %		92,8		90,4		93,1	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.24. Raamatute, brošüüride jm trükiste impordiriikide TOP 2011-2016 (tuhat eurot)

Riik		2011		2015		2016	Osakaal 2015, %
1.	Venemaa	1 630	Suurbritannia	2 879	Suurbritannia	2 104	19,6
2.	Suurbritannia	1 180	Venemaa	1 573	Venemaa	1 922	35,9
3.	Läti	860	Hongkong	603	Hongkong	539	7,5
4.	Hongkong	530	Leedu	442	Leedu	476	5,5
5.	Soome	340	Saksamaa	385	Rootsi	377	4,8
Kokku TOP 5 riikide import		4 608		5 882		5 418	
KOKKU koguimport		6 795		8 024		7 408	
TOP 5 riikide osakaal koguimportist, %		67,8		73,3		73,1	

Allikas: Statistikaamet

7.1.4 Juhtivad ettevõtted

Eesti raamatu-, perioodika- jm kirjastamise valdkonna kolm juhtivat ettevõtet 2015. aasta müügitulu alusel olid ajalehtede ja ajakirjade kirjastajad: AS Postimees Grupp (14,4 mln eurot), AS Äripäev (14,0 mln eurot) ja AS Ajakirjade Kirjastus (8,7 mln eurot; tabel 7.25). TOP 10 kirjastamise ettevõtete osakaal valdkonna kogumüügitulust oli 64%.

AS Postimees Gruppi kuulusid (loodi 2015. aasta lõpus) AS Postimees ja AS Ühinenud Ajalehed. 2017. aasta aprillis ühines AS Postimees Grupp AS-iga Eesti Meedia.

Tabel 7.25. Kirjastamise ettevõtete TOP 10 müügitulu järgi 2015

Nimi	EMTAK 2008 kood (põhitegevusala)	Müügitulu tuhat eurot	Töötajate arv
1. AS Postimees Grupp	Ajalehtede kirjastamine	14 427	245
2. AS Äripäev	Ajalehtede kirjastamine	14 020	225
3. AS Ajakirjade Kirjastus	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	8 670	132
4. AS SL Õhtuleht	Ajalehtede kirjastamine	7 973	119
5. AS Varrak	Raamatute ja brošüüride jm kirjastamine	3 687	48
6. AS Bit (Avita kirjastus)	Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine	3 672	78
7. AS Koolibri	Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine	3 421	50
8. OÜ Ühinenud Ajakirjad	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	2 248	32
9. AS Kuma	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	2 106	55
10. OÜ Presshouse	Ajakirjade jm perioodika kirjastamine	1 886	35
KOKKU TOP 10		62 110	1 019
KOKKU kirjastamise valdkond		96 769	1 861
TOP 10 osakaal, %		64,2	54,8

Allikas: Äriregister

Juhtivad ajalehtede kirjastajad

Ajalehtede kirjastamisega tegeles 2015. aastal kokku 20 ettevõtet. Kümme suurima müügituluga ettevõtet teenisid 98% ajalehtede kirjastajate kogumüügitulust. Ajalehtede kirjastajate kogumüügitulu oli 2015. aastal 40,6 mln eurot (tabel 7.26). Võrreldes 2011. aastaga, vähenes 2015. aastal ajalehtede kirjastajate esikümnesse kuuluvate ettevõtete tulu kokku 9%.

Tabel 7.26. Ajalehtede kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2015

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Postimees Grupp	14 427	245
2. AS Äripäev	14 020	225
3. AS SL Õhtuleht	7 973	119
4. AS PR Põhjarannik	745	27
5. OÜ Nord Print	729	7
6. OÜ Saaremaa Raadio	670	33
7. OÜ Lääne Elu	396	14
8. AS Võru Teataja	393	10
9. AS Seitung	288	12
10. OÜ Hansekon	244	4
KOKKU TOP 10		696
KOKKU ajalehtede kirjastajad		738
TOP 10 osakaal, %		94,3

Allikas: Äriregister

Üks suurimaid ajalehtede kirjastajaid oli 2015. aastal ka AS Ekspress Meedia, mille kogutulu koos reklaami vahendamise (2015. aasta andmete põhjal Äriregistris põhitegevusala), raamatukirjastamise ja muu kirjastamisega oli ligi 19 miljonit. Kui arvestada vaid ajalehtede kirjastamisest saadavat tulu (6,7 mln eurot), oleks tema juhtivate ajalehtede kirjastajate edetabelis neljandal kohal.

Ajalehtede kirjastajad pakuvad ajalehti lisaks paberversioonile ka digitaalsel kujul (võimalik osta päevapilet, ainult ühe artikli lugemisõigus, aastane tellimus jne).

Juhtivad ajakirjade jm perioodika kirjastajad

Ajakirjade jm perioodika kirjastajaid oli 2015. aastal 61, võrreldes 2011. aastaga on lisandunud 2 ettevõtet. Müügitulu suuruselt olid kolm Eesti suurimat ajakirjade kirjastajat AS Ajakirjade Kirjastus, OÜ Ühinenud Ajakirjad ja AS Kuma (tabel 7.27).

Tabel 7.27. Ajakirjade jm perioodika kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2015

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Ajakirjade Kirjastus	8 670	132
2. OÜ Ühinenud Ajakirjad	2 248	32
3. AS Kuma	2 106	55
4. OÜ Presshouse	1 886	35
5. OÜ Celsius Healthcare	786	16
6. OÜ IVTV	729	2
7. OÜ Inforing Media	614	15
8. OÜ Director Meedia	560	5
9. OÜ Almaliest	277	1
10. OÜ Nädaline	254	16
KOKKU TOP 10		309
KOKKU ajakirjade jm perioodika kirjastajad		418
TOP 10 osakaal, %		73,9

Allikas: Äriregister

Juhtivad raamatute, õpikute ja brošüüride jmt kirjastajad

Äriregistri andmetel oli Eestis 2015. aastal 189 raamatute kirjastamise äriettevõtet. Nende kogumüügitulu oli 26,8 mln eurot (tabel 7.28).

2015. aastal olid kolm suurima müügituluga raamatukirjastajat AS Varrak (3,7 mln eurot), AS Bit (Avita kirjastus, 3,7 mln eurot) ja AS Koolibri (3,4 mln eurot).

Raamatukirjastused peavad varasemate aastate müügikäibe saavutamiseks välja andma üha enam teoseid, kuid kuna raamatu edu on keeruline ette ennustada, siis peab valikuid hoolega kaaluma. Enamasti katavad menüüid (nn bestsellerid) väiksemate tiraažidega ja spetsiifilisema kirjanduse väljaandmisega seonduvad kulud. Väljaantavate raamatute tiraažid on jäänud väiksemaks ja väljaandmisega seonduvad kulud on kasvanud.

Rahvusraamatukogu koostab kirjastajate pingerida rahvusbibliograafia andmebaasi sisestatud raamatute ja brošüüride ilmumisaasta järgi eeldusel, et pingerea avaldamisel on enamik kõne all oleva aasta säilituseksplare rahvusraamatukokku laekunud.

Tabel 7.28. Raamatute kirjastajate TOP 10 müügitulu järgi 2015

Nimi	Müügitulu (tuhat eurot)	Töötajate arv
1. AS Varrak	3 687	48
2. AS Bit (Avita kirjastus)	3 672	78
3. AS Koolibri	3 421	50
4. AS Egmont Estonia	1 565	9
5. AS Tea Kirjastus	1 451	60
6. AS Tänapäev	1 099	7
7. OÜ Fookus Meedia	967	15
8. AS Sinisukk	843	9
9. OÜ Pilgrim Group	804	7
10. OÜ Eram Books	659	6
KOKKU TOP 10	18 168	289
KOKKU raamatute kirjastajad	26 821	564
TOP 10 osakaal, %	67,7	51,2

Allikas: Äriregister

2015. aastal (seisuga 05.09.2016) olid Rahvusraamatukogu andmetel kolm suurimat raamatute ja brošüüride kirjastajat AS Varrak (213 nimetust), AS Koolibri (191 nimetust) ja Bestkaup OÜ (kirjastus Ersen, 176 nimetust). 2016. aastal (seisuga 31.08.2017) olid kolm suurimat kirjastajat AS Varrak (241 nimetust), Bestkaup OÜ (kirjastus Ersen, 173 nimetust) ja Tartu Ülikooli Kirjastus (165 nimetust).

Juhtivad muude toodete kirjastajad

Muude toodete (kaartide, piltide, kalendrite jne) kirjastamisega tegelevaid äriettevõtteid oli 2015. aastal 73. Kaks valdkonna juhtivat firmat OÜ Menu Media ja AS Paletti Eesti moodustasid ligi poole (48%) muude toodete kirjastajate kogumüügitulust.

AS Paletti Eesti on lisaks kaartide kirjastajale veel ka hulгимүүja, teenuse- ja teeninduse pakkuja (näiteks toodete väljapanekud kauplustes) ning teeb tihedalt koostööd Eesti autoritega.

Juhtivad kataloogide ja aadressiraamatute kirjastajad

Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamisega tegeles 2015. aastal Äriregistri andmetel vaid 2 ettevõtet: OÜ Elite Service Group ja Vapimark. Lisaks tegeles 2015. aastal veel aadressiraamatute kirjastamisega AS FCR Media Eesti, kuid väikeses mahus, ning põhiliselt pakub ettevõtte erinevaid turundus- ja reklaamialaseid digitaal- ja infomeediatooteid. Käesoleval ajal on suurem osa infost internetist kättesaadav ning seega vajadus traditsiooniliste aadressiraamatute järele on vähenenud.

Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete juhtivad ettevõtted

Kirjastamise valdkonnaga seotud trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete 2015. aasta 222,4 mln euro suurusest kogumüügitulust moodustas 50,6% kümne esimese ettevõtte müügitulu (1,1 mln eurot, tabel 7.29).

Suurima ehk 33,6 mln euro suuruse müügituluga trükiettevõtte oli 2015. aastal AS Kroonpress, millele järgnes AS Printall. Ka 2011. aastal olid AS Kroonpress ja AS Printall müügitulult kaks Eesti juhtivat trükiettevõtet.

Tabel 7.29. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtete TOP 10 müügitulu järgi 2015

Nimi	EMTAK 2008 põhitegevusala	Müügitulu tuhat eurot	Töötajate arv
1. AS Kroonpress	Muu trükkimine (raamatute, perioodika jm trükkimine)	33 587	252
2. AS Printall	Muu (perioodikaväljaanded, reklaammaterjalid, raamatud) trükkimine	25 842	217
3. AS Reusner	Muu (perioodikaväljaanded, reklaammaterjalid, raamatud) trükkimine	7 772	99
4. OÜ Data Print	Mujal nimetamata trükkimine	7 630	58
5. OÜ Print Best	Muu trükkimine (raamatute, perioodika jm trükkimine)	7 465	99
6. AS TRÜB Baltic	Mujal nimetamata trükkimine	6 373	15
7. OÜ LabelPrint	Mujal nimetamata trükkimine	6 338	56
8. OÜ Tallinna Raamatutrükikoda	Raamatute ja brošüüride trükkimine	6 157	122
9. AS Uniprint	Perioodikaväljaannete, reklaammaterjalide jm trükkimine	5 716	79
10. AS Printcenter Eesti	Mujal nimetamata trükkimine	5 589	105
	KOKKU TOP 10	112 469	1 102
	KOKKU trükindus ja selle sidusalad	222 389	2 895
	TOP 10 osakaal, %	50,6	38,1

Allikas: Äriregister

7.2. NÕUDLUS

7.2.1. Trükimahud

Raamatud

Raamatute kogutrükiarv kasvas 2015. aastal, võrreldes 2011. aastal trükitud raamatute koguarvuga, 211,9 tuhande trükieksemplari võrra (4,8%; tabel 7.30). 2015. aastal oli kokku 4,6 mln trükieksemplari 3794 raamatunimetuse peale (2011. aastal 4,4 mln trükieksemplari 3 716 raamatunimetuse peale). Paberandjal raamatutest suurima osakaaluga olid nii 2015. kui ka 2016. aastal lasteraamatud – vastavalt 27% ja 24%.

2015. aastal suurenes enim aimekirjanduse (48%), ametlike väljaannete (37%), tarbekirjanduse (35%) ja lastekirjanduse trükiarv (20%). Suurima languse tegid samal perioodil muu kirjanduse (-37%), õppekirjanduse (-36%) ja memuaaride, reisikirjade, päevikute jm (-27%) trükiarvud.

Tabel 7.30. Eesti raamatute tüpoloogia trükiarvu järgi 2007-2016 (tuhat eksemplari)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011	
					Eksemplaride arv	%
KOKKU	8 853,0	4 431,6	4 643,5	4 285,9	211,9	4,8
lastekirjandus	1 254,1	1 054,3	1 260,7	1 211,6	206,4	19,6
tarbekirjandus	4 041,1	768,2	1 032,9	800,0	264,7	34,5
ilukirjandus	736,1	530,5	580,1	781,5	49,6	9,3
õppekirjandus	1 227,5	807,3	515,5	429,5	-291,8	-36,1
aimekirjandus	394,6	230,2	340,1	257,6	109,9	47,7
memuaarid, reisikirjad, päevikud jne	210,9	302,1	221,4	180,0	-80,7	-26,7
ametlikud väljaanded	166,5	144,8	199,0	118,4	54,2	37,4
muu kirjandus	280,7	213,2	134,3	165,6	-78,9	-37,0
teatmekirjandus	203,6	110,5	114,7	56,7	4,2	3,8
teaduskirjandus	170,7	120,0	110,7	87,0	-9,3	-7,8
kunstikirjandus	121,6	115,7	103,3	156,0	-12,4	-10,7
publitsistika	45,6	34,8	30,8	42,0	-4,0	-11,5

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ajakirjad

Eestis ilmus 2015. aastal 332 eri nimetusega ajakirja, mille kogutrükiarv oli 19,9 miljonit (tabel 7.31) ja mis oli võrreldes 2011. aastaga 2,9 mln eksemplari rohkem. 2016. aastal anti välja kokku 340 ajakirja, mille kogutiraaž oli 18,2 mln eksemplari.

Tabel 7.31. Ajakirjade trükiarv 2007-2016 (mln eksemplari)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU ajakirjad	23,0	17,0	19,9	18,2	17,1

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Ajalehed

Üleriiklike päevalehtede aastakeskmise kogutrükiarv ilmumispäeva kohta langes (tabel 7.32). Kõige enam langes 2015. aastal regionaalsete nädalalehtede aastakeskmise tiraaž ilmumispäeval, võrreldes 2011. aastaga langes see ligi kolmandiku võrra. Samuti tegi suure languse 2015. aastal üleriigilise leviga päevalehtede aastakeskmise trükiarv ilmumispäeval, mis langes 2011. aastaga võrreldes 43 tuhande eksemplari võrra.

Tabel 7.32. Eesti ajalehtede aastakeskmise tiraaž ilmumispäeva kohta 2007-2016 (tuhat eksemplari)

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU 4-6 korda nädalas ilmuvad päevalehed	369	210	163	169	-22,4
üleriigilise leviga	225	162	119	125	-26,5
maakonnalehed	55	48	44	44	-8,3
tasuta päevalehed	89	0	0	0	-
KOKKU 1-3 korda nädalas ilmuvad ajalehed	275	350	314	383	-10,3
üleriigilise leviga	163	134	115	110	-14,2
regionaalsed	76	51	37	36	-27,5
tasuta päevalehed	36	165	162	237	-1,8

Allikas: Eesti Ajalehtede Liit

Eesti Ajalehtede Liidu andmetel olid 2015. ja 2016. aastal suurima aastakeskmise tiraažiga üleriigiline päevaleht Õhtuleht (2015. aastal keskmiselt 48,6 tuhat ja 2016. aastal 49,4 tuhat eksemplari ilmumispäeva kohta). Maakonna lehtedest oli suurima aastakeskmise tiraažiga Pärnu Postimees (2015. aastal keskmiselt 12,1 tuhat ja 2016. aastal 11,8 tuhat eksemplari) ja üleriigilistest nädalalehtedest Maaleht (2015. aastal keskmiselt 47,1 tuhat ja 2016. aastal 46,3 tuhat eksemplari). Tasuta lehtedest oli suurima tiraažiga Linnaleht (2015. aastal keskmiselt 95 tuhat ja 2016. aastal 97,1 tuhat eksemplari).

7.2.2. Raamatute ostumahud

Eesti traditsioonilist paberkandjal raamatute turgu muutis 2010. aastal ePub formaadis väljaantavate e-raamatute tootmise kiire kasv (tabel 7.3). ePub raamatute väljaandmine on jätkuvalt kasvamas.

Ühe leibkonnaliikme kulutused raamatutele ja ajakirjandusele 2015. aastal olid Statistikaameti andmetel 40,8 eurot (0,9% kulutustest) ja 2016. aastal 38,4 eurot (0,8% kulutustest, tabel 7.33). Kuigi 2015. aastal oli ühe leibkonnaliikme kulutused raamatutele ja ajakirjandusele 29% suuremad kui 2011. aastal, siis 2016. aastal kulutati ajakirjandusele ja raamatutele ligi 6% vähem kui 2015. aastal.

Tabel 7.33. Leibkonna liikme kulutused ajakirjandusele ja raamatutele aastas, 2011-2016 (eurot)

	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
Leibkonnaliikme kulutused ajakirjandusele ja raamatutele	31,6	40,8	38,4	29,1
<i>osatähtsus kogukulutustes</i>	1,0	0,9	0,8	

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.34. Eesti Kirjastuste Liidu liikmete paberraamatute müügi TOP 5 Eestis 2011–2017*

	1. koht	2. koht	3. koht	4. koht	5. koht
2017	"Eesti Vabariik 100" TEA kirjastus	"Heade mõtete raamat" Heiki Raudla Varrak	"Eesti suured ar- mastuslood" Mart Laar Varrak	"Valmistume kooliks. Töövihik 1" Pilvi Kula Koolibri	"Tervis käejoon- tel. Käte analüüs heaolu saavuta- miseks" Lori Reid Varrak
Koguarv	6 277	6 009	5 715	5 372	5 116
2016	"Tark tee tervi- seni" Rene Bürkland Pilgrim	"Võluv soolestik" Giulia Enders Varrak	"Energiakriis" Riina Raudsik Pilgrim	"Hoidistaja sala- raamat" R.Värk, A.Kalda Varrak	"Kuidas kasu- tada pendlit" Dr R.L. Bonewitz, L.Verner-Bonds Varrak
Koguarv	20 507	12 321	7 470	6 558	6 222
2015	"Karneval ja kartu- lisalet" Andrus Kivirähk Varrak	"Jaak Joala. Kuul- suse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	TEA entsüklo- peedia 12. köide TEA kirjastus	"Valmistume kooliks. Töövihik 1" Pilvi Kula Koolibri	"Valmistume kooliks. Töövihik 2" Pilvi Kula Koolibri
Koguarv	11 161	10 470	7 351	6 546	6 019
2014	"Apteeker Melchior ja Tal- linna kroonika. V osa" Indrek Hargla Varrak	"Lingvistiline mets" Valdur Mikita Grenader Grupp	"Matemaatika õhtuõpik" J.Aru, K.Korjus, E.Saar Hea Lugu	TEA entsüklo- peedia 11. köide TEA kirjastus	"Eesti mõistat- tuste ja vanasõ- nade kuldraa- mat" S-A.Villo, S.Tomingas TEA kirjastus
Koguarv	10 882	10 438	9 034	7 725	6 909
2013	"Maailma otsas. Pildikesi heade ini- meste elust" Andrus Kivirähk Eesti Keele SA	"Viiskümmend tu- medamat varjun- dit" E.L. James Pilgrim	TEA entsüklo- peedia 10. köide TEA kirjastus	"Apteeker Melchior ja Pirita- kägistaja. IV osa" Indrek Hargla Varrak	"Eesti Vabariik. Maa. Rahvas. Kultuur" TEA kirjastus
Koguarv	8 327	8 317	7 786	7 162	7 149
2012	"Kui tuvid kadusid" Sofi Oksanen Varrak	"Viiskümmend halli- varjundit" E.L. James Pilgrim	TEA entsüklo- peedia 9. köide TEA kirjastus	TEA entsüklo- peedia 8. köide TEA kirjastus	"Valmistume kooliks, Töövi- hik, 1. osa" Pilvi Kula Koolibri
Koguarv	12 009	10 200	8 103	8 097	7 317
2011	"Tervise kokaraa- mat" Aive Luigela Varrak	TEA entsüklopee- dia 6. köide TEA kirjastus	TEA entsüklo- peedia 7. köide TEA kirjastus	"Nadja koogid" Nadežda Kaarma Menu Kirjastus	"Jõulud kodus" I. Tammis, P. Petersoo Varrak
Koguarv	13 183	8 155	8 094	7 700	7 289

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Eesti Kirjastuste Liit

Eesti Kirjastuste Liidu² TOP 100 menukite edetabelis oli 2015. aastal esikohal lasteraamat "Karneval ja kartulisalat" (autor A. Kivirähk, koguarvuga 11 161 eksemplari, tabel 7.34), järgnes "Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" (M. Kilumets, 10 470 eksemplari) ja kolmandal kohal TEA entsüklopeedia 12. köide (7 351 eksemplari). Kui 2015. aastal mahtus edetabeli etteotsa erinevate žanride teoseid, siis 2016. aastal olid esimeste hulgas valdavalt eneseabiraamatud.

2017. aasta TOP 100 tipus oli TEA Entsüklopeedia toimetuse poolt Eesti Vabariigi juubeliks koostatud raamat "Eesti Vabariik 100", mille läbimüük oli 6 277 eksemplari.

Eesti Kirjastuste Liidu e-raamatute edetabeli esikohal 2015-2017. aastal oli E.L.James'i e-raamat kirjastuselt Pilgrim: 2015. aastal "Viiskümmend halli varjundit" (läbimüük 564 eksemplari) ning 2016. ja 2017. aastal "Viiskümmend tumedamat varjundit" (läbimüük vastavalt 1102 ja 995 eksemplari).

OÜ Eesti Digiraamatute Keskuse (edaspidi EDRK) andmetel oli 2015. aastal e-raamatute andmebaasis kokku 2 356 e-raamatut (2017. aasta veebruari seisuga 3 565 nimetust). 2015. aastal müüdi *download* meetodil 30 tuhat raamatut. Enim müüdud e-raamat oli 2015. aastal "See, mis ei tapa" (autor David Lagercrantz, AS Varrak) ja 2017. aastal "Kus ma olen ja kuidas sina võid palju kaugemale jõuda" (autor Mihkel Raud, FD Distribution OÜ).

Eesti kaks suurimat raamatute müügiketti Rahva Raamat ja Apollo avaldavad kodulehel raamatute müügi edetabeleid nii nädalate, kuude kui ka aastate lõikes. Nii Rahva Raamatu kodulehe kui ka Apollo kodulehe andmetel oli 2015. aastal enimmüüdud raamatu autoriks Andrus Kivirähk (tabelid 7.35 ja 7.36). Rahva Raamatu müügiedetabelit juhtis "Karneval ja kartulisalat" ja Apollo müügiedetabeli tipus oli "Oskar ja asjad". Lasteraamat "Oskar ja asjad" juhtis ka Apollo 2015. aasta e-raamatute müügiedetabelit. Rahva Raamatu poolt müüdavate e-raamatute populaarseimaks teoseks oli 2015. aastal "Steve Jobs" (autor Walter Isaacson).

Tabel 7.35. Rahva Raamatu enim müüdud raamatute TOP 5 2015-2017*

	2015	2016	2017
Paberraamatud			
1.	"Karneval ja kartulisalat" Andrus Kivirähk Varrak	"Tark tee terviseni. Hiina toitumisteraapia tervise tugevdamiseks ja haigustest paranemiseks" Rene Bürkland Pilgrim	"Apteeker Melchior ja Gotlandi kurat" Indrek Hargla Raudhammas
2.	"Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	"Kus ma olen ja kuidas sina võid palju kaugemale jõuda" Mihkel Raud FD Distribution	"Meedium. Otsides elu mõtet" Aleksander Šeps Rahva Raamat
3.	"Oskar ja asjad" Andrus Kivirähk Film Distribution OÜ	"Energiakriis. Keha häirekell" Ene Raudsik Pilgrim	"Eestlase käsiraamat. 100 asja, mida õige eestlane teeb" Mihkel Raud Rahva Raamat

² www.estbook.com

	2015	2016	2017
4.	"Lumekuninganna ja igavene talv. Soenguraamat. Anna ja Elsa lemmiksoengud" Disney Egmont Estonia	"Raudrästiku aeg" Indrek Hargla Raudhammas	"Kukeseene kuulamise kunst" Valdur Mikita Välgi Metsad
5.	"Kirju" Evelin Ilves Petronie Print	"Lindvistika ehk metsa see lingvistika" Valdur Mikita HM OÜ	"Reketiga tüdruk. Kaia Kanepi teekond Ameerika mägedel" Helen Sulg, Kalle Muuli Kava Kirjastus

	2015	2016	2017
E-raamatud			
1.	"Steve Jobs" Walter Isaacson LITTLE, BROWN BOOK GROUP	"Ma lasen sul minna" Clare Mackintosh Petronie Print	"Ma lasen sul minna" Clare Mackintosh Petronie Print
2.	"Lõpetuse ingel" Tõnu Õnnepalu Loomingu Raamatukogu	"Tüdruk rongis" Paula Hawkins Helios	"Mees, kes otsis oma varju" David Lagercrantz Varrak
3.	"Litsid" Mart Sander Ajakirjade Kirjastus	"Minu Portugal. Igatsedes kadunud aega" Kaisa Masso Petronie Print	"Ma näen sind" Clare Mackintosh Petronie Print
4.	"Ei jäta elamata" Vahur Kersna Vahur Kersna	"Grey" E. L. James Pilgrim	"Mõtted" Mihkel Mutk Loomingu Raamatukogu
5.	"Sõnalood" Uno Uibo Tänapäev	"Minu Moskva. Kõigi vimkade kiuste" Manona Paris Petronie Print	"Tenerife pihtimused" Joe Cawley Petronie Print

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Rahva Raamat, www.rahvaraamat.ee

Tabel 7.36. Apollo enim müüdud raamatute TOP 5 2015-2017*

	2015	2016	2017
Paberraamatud			
1.	"Oskar ja asjad" Andrus Kivirähk Film Distribution OÜ	"Tark tee terviseni" Rene Bürkland Pilgrim	"Hobune Henry Unenägu" Margus Karu Margus Karu Sihtasutus
2.	"Karneval ja kartulisalat" Andrus Kivirähk Varrak	"Kus ma olen ja kuidas sina võid palju kaugemale jõuda" Mihkel Raud FD Distribution	"Apteeker Melchior ja Gotlandi kurat" Indrek Hargla Raudhammas
3.	"Minu Kennedy" Stig Rästa Film Distribution OÜ	"Raudrästiku aeg. Muinas-Eesti kriminaalromaan" Indrek Hargla Raudhammas	"Mees. Otse ja ausalt" Jesper Parve Pilgrim

	2015	2016	2017
4.	"Jaak Joala. Kuulsuse ahelad" Margit Kilumets Hea Lugu	"Võluv soolestik. Kogu tööde ühe alahinnatud elundi kohta" Giulia Enders Varrak	"Kukeseene kuulamise kunst" Valdur Mikita Välgi Metsad
5.	"Vilja teine elu" Kalle Muuli, Tiit Pruuli Go Group	Liiklustestid EAKL eesti keeles Eesti Autokoolide Liit	"Reketiga tüdruk. Kaia Kanepi teekond Ameerika mägedel" Kalle Muuli, Helen Sulg Kava Kirjastus
E-raamatud			
1.	"Oskar ja asjad" Andrus Kivirähk Film Distribution OÜ	"Tark tee terviseni" Rene Bürkland Pilgrim	"Hobune Henry Unenägu" Margus Karu Margus Karu Sihtasutus
2.	"Viiskümmend vabastatud varjundit" E. L. James Grey Pilgrim	Paula Hawkins "Tüdruk rongis" Helios	"Rehepapp" Andrus Kivirähk Varrak
3.	"Viiskümmend halli varjundit" E. L. James Grey Pilgrim	"Viiskümmend halli varjundit" läbi Christiani silmade E. L. James Grey Pilgrim	"Mees, kes otsis oma varju" David Lagercrantz Varrak
4.	"Viiskümmend tumedamat varjundit" E. L. James Grey Pilgrim	"Litsid" Mart Sander Ajakirjade Kirjastus	"Litsid" Mart Sander Ajakirjade Kirjastus
5.	"100 nippi raha ligimeelitamiseks" Liis Zev Coniare Saffiro OÜ	"Litsid II raamat. Naiste sõda" Mart Sander Paradiis OÜ	"Püüa mitte hingata" Holly Seddon Päikese Kirjastus OÜ

* Raamatu nimetus, autor, kirjastaja

Allikas: Apollo, www.apollo.ee

7.2.4. Lugemus

Statistikaameti 2015. aastal läbi viidud Eesti elanike kultuurielus osalemise uurigu andmetel luges 2015. aastal interneti vahendusel ajakirjandust 46% ja e-raamatuid 13% vähemalt 15-aastastest interneti teel kultuuri või meediateenuse kasutajatest (tabel 7.37). Vanuseliselt on kõige aktiivsemad interneti vahendusel ajakirjanduse ja e-raamatute lugejad alla 44- aastased elanikud. Kõige madalam on internetis ajakirjanduse ja e-raamatute lugejate osakaal vähemalt 65-aastaste hulgas. Enim loevad e-raamatuid (üli)õpilased ja mittetasustatud praktikandid. Ajakirjanduse lugemine internetis meedia- või kultuurikasutajate hulgas on oluliselt laiemalt levinud kui e-raamatute lugemine.

Statistikaameti uuringust lähtuvalt luges vähemalt 15-aastastest elanikest 2015. aastal raamatuid 81%, kellest 74% luges ilukirjandust, 40% aimekirjandust, 39% õppekirjandust, 8% kunstialbumeid ja 10% muud liiki kirjandust (tabel 7.38). Valdavalt loetakse ilukirjandust igas vastajate rühmas kõige enam, vaid (üli)õpilased ja mittetasustatud praktikandid loevad õppekirjandust (82% lugejatest) rohkem kui ilukirjandust (74%).

Tabel 7.37. Eesti elanike ajakirjanduse ja e-raamatute lugemine interneti vahendusel 2015, %

	Kultuuri- või meediateenuse kasutamine interneti vahendusel			
	Ei ole kasutanud	On kasutanud	sh*	
			Ajakirjanduse lugemiseks	e-raamatute lugemiseks
Kogu Eesti	39	61	46	13
Mehed	36	64	49	15
Naised	43	57	44	12
15-24-aastased	24	76	46	25
25-44-aastased	17	83	67	21
45-64-aastased	40	60	47	8
Vähemalt 65-aastased	80	20	14	3
Esimese taseme või madalama haridusega isikud**	62	38	20	8
Teise taseme haridusega isikud***	42	58	44	11
Kolmanda taseme haridusega isikud****	27	73	60	19
Täisajaga töötajad	25	75	60	16
Osaajaga töötajad	26	74	59	19
Töötud	41	59	44	18
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	26	74	42	26
Pensionärid	82	18	13	2
Muud mitteaktiivsed	42	58	42	12

* Üks inimene võis märkida mitu teenust

** Algharidusega, algharidusega, põhiharidusega

*** Kutseharidusega pärast põhiharidust, üldkeskharidusega, kutseharidusega koos üldkeskharidusega, kutseharidusega pärast üldkeskharidust, keskharidusega pärast põhiharidust

**** Keskeriharidusega pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistr kraadiga, doktorikraadiga

Allikas: Statistikaamet

Tabel 7.38. Eesti elanike raamatute lugemine ja lugejate žanri valik 2015, %

	Raamatute lugemine						
	Ei ole lugenud	On lugenud	sh žanri valik*				Muu
			Ilukirjandus	Aimekirjandus	Õppekirjandus	Kunsti-albumid	
Kogu Eesti	19	81	74	40	39	8	10
Mehed	24	76	64	45	39	4	10
Naised	15	85	83	36	39	11	10
15-24-aastased	11	89	70	35	67	6	6
25-44-aastased	15	85	69	38	47	7	11
45-64-aastased	18	82	78	44	33	10	10
Vähemalt 65-aastased	32	68	81	41	14	9	11
Esimese taseme või madalama haridusega isikud**	38	62	74	34	42	6	8

	Raamatute lugemine						
	Ei ole lugenud	On lugenud	sh žanri valik*				
			Ilu- kirjandus	Aime- kirjandus	Õppe- kirjandus	Kunsti- albumid	Muu
Teise taseme haridusega isikud***	22	78	73	36	33	6	10
Kolmanda taseme haridusega isikud****	7	93	76	47	45	11	11
Täisajaga töötajad	16	84	72	41	42	8	10
Osaajaga töötajad	8	92	75	45	43	11	15
Töötud	29	71	76	43	39	..	..
(Üli)õpilased, mitte-tasustatud praktikandid	..	95	74	34	82	7	..
Pensionärid	33	67	82	39	14	7	10
Muud mitteaktiivsed	20	80	74	32	36	..	10

*Üks inimene võis märkida mitu kirjanduse liiki.

**Alghariduseta, algharidusega, põhiharidusega

***Kutseharidusega pärast põhiharidust, üldkeskharidusega, kutseharidusega koos üldkeskharidusega, kutseharidusega pärast üldkeskharidust, keskharidusega pärast põhiharidust

****keskeriharidusega pärast üldkeskharidust, kõrgharidus, magistr kraadiga, doktorikraadiga

Allikas: Statistikaamet

7.2.5. Avaliku sektori huvid

Lähtuvalt Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukavast aastateks 2017-2020 on kirjandus riigi poolt väärtustatud kui omakeelse kultuuriruumi üks alustalasid, luues eeldused ka teiste valdkondade kestmiseks ja arenguks. Kultuuriministeerium toetab Eesti autorite uute teoste loomist, kirjastamistegevust ning kirjanduse kättesaadavust.

Eelkõige peetakse tähtsaks raamatute kättesaadavust, lugemise populaarsust, kirjanduse väärtustamist. Lugejate kasvatamiseks on vaja head (laste)kirjandust, laste ja noorte lugema innustamist nii kodu, lasteaia kui ka kooli poolt, üliolulisel kohal on oma valdkonna kompetentsikeskuse – Eesti Lastekirjanduse Keskuse tegevus. Mitmed kirjanduskonkursid toovad laste ja noorte lugemislauale uusi ja huvitavaid eesti kirjanike teoseid, noored autorid leiavad väljundi ka riigi toetatavates ajakirjades Hea Laps ja Värske Rõhk. Ajakiri Täheke kuulub paljude algklasside soovituslikku lugemisnimekirja.

Kultuuriministeerium toetab kultuuriajakirjandust SA Kultuurileht kaudu 2 nädalalehte (Sirp, Õpetajate Leht) ja 11 ajakirja (Akadeemia, Looming, Loomingu Raamatukogu, Keel ja Kirjandus, Muusika, Vikerkaar, Teater. Muusika. Kino, Kunst.ee, Täheke, Hea Laps, Värske Rõhk) ning võrukeelset ajalehte Uma Leht. Lisaks eesti keelele on ajakirja Täheke üks kord aastas antud välja ka võru ja vene keeles. 2016. aastal ilmus Täheke vene keeles kolm korda. Kõik väljaannete varasemad aastakäigud on digiteeritud ja tasuta kättesaadavad Eesti Rahvusraamatukogu digiarhiivist Digar. Kultuuriväljaannete tellijate arv on püsivalt stabiilne ja ületanud koguarvuna 17 000 tellija piiri. Tihe koostöö toimub SA Kultuurileht väljaannete ja Eesti Rahvusringhäälingu kultuuriportaali vahel.

2015. aastal esitati Säilituseksemplari seaduse eelnõu, mis jõustus 2017. aasta algusest. Kuni selle ajani kehtis Sundeksemplari seadus, mille alusel koguti traditsioonilisi väljaandeid (trükised, auvised ja

elektroonilised teavikud), kuid uus seadus kohustab ka digitaalseid väljaandeid koguma (kogutakse algmaterjal, sõltumata sellest mis kujul ta hiljem välja antakse).

Eesti Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel taastati raamatuprogramm „Las laps loeb“, kus alates 2015. aastast kingitakse koostöös rahvaraamatukogudega igale värsketele ilmakodanikule elu esimene raamat „Pisike puu“. Raamatu vahele on Lastekirjanduse Keskus lisanud nõuanded lapsevanematele, kuidas kasvatada lapsest raamatulaps.

2016. aastal hakati maksma kirjanikupalka. Raha palga maksmiseks eraldab Kultuuriministerium toetusena Eesti Kirjanike Liidule. Ühe palga suuruseks on üle-eelmise aasta keskmine brutokuupalk koos kõigi maksudega. Palka maksab loomeliit avaliku konkursi alusel valitud isikutele kolme aasta vältel.

Kirjanikupalga saajate valikukomisjoni kuulusid Eesti Kirjanduse Teabekeskuse, Eesti Lastekirjanduse Keskuse, Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Rahvusraamatukogu esindajad.

Eesti Kirjanike Liidule laekus kirjanikupalgale 54 sooviavaldust, mille hulgast valiti välja viis kirjanikku: Maarja Kangro, Indrek Koff, Mihkel Mutt, Jürgen Rooste ja Triin Soomets. Kirjanikupalgaga kaasnevad sotsiaalsed garantiid, mida stipendiumite ja preemiatega ei kaasne.

Õppevahendite soetamiseks on riigieelarves ette nähtud toetus valdadele, mida kasutatakse oma äranägemise järgi (ei ole ettekirjutusi milliseid õppevahendeid ja mis mahus peab ostma). Peamine õppevahend on õppekirjandus. Kuni aastani 2016 toimis üldhariduskoolide õppekirjanduse turg vabaturumajanduse põhimõttel, st kirjastused pakkusid oma tooteid ja koolid valisid endale vajaliku materjali. Aastal 2017 korraldas Haridus- ja Teadusministerium Euroopa struktuurfondide vahendeid kasutades riigihanke kõigi gümnaasiumi kursuste e-õppematerjalide soetamiseks. Riigihanke tulemusel valmivad 2018. aasta septembriks Tallinna Ülikooli kirjastatud e-õppematerjalid gümnaasiumile. Kuna need on õpilastele tasuta, siis teistel kirjastustel puudub võimalus konkureerida. Põhikooli ulatuses (1.-9. klassini) püsib vabaturg.

7.3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA

7.3.1. Finantseerimine ja riiklikud toetusmeetmed

Kirjandusvaldkonna toetuseks eraldavad raha valdavalt Kultuuriministeerium ja Eesti Kultuurkapital. Hasartmängumaksu Nõukogu toetab erisuguseid kirjandussündmusi ja ettevõtmisi, mitte aga trükkimist. Näiteks sai 2017. aastal Eesti Lastekirjanduse Keskus 25 tuhat eurot toetust Eesti sünnipäeva tähistamise projekti Laste Vabariik jaoks. 2017. aastal sai 15 tuhat eurot toetust MTÜ Fenno-Ugria Asutus XIV rahvusvahelise soome-ugri kirjanike kongressi korraldamiseks.

Eesti Kirjanike Liit maksab alates 2016. aastast Kultuuriministeeriumi toetusel kolme aasta jooksul komisjoni valitud autoritele kirjanikupalka. 2016. aastaks eraldati Kirjanike Liidule raha viie palga maksmiseks koos maksudega kokku 80,7 tuhat eurot.

Et lugemisvara rikastada, toetab Kultuuriministeerium rahvuskultuurile oluliste teoste väljaandmist programmist „Eesti kirjandus“. Sama programmi kaudu toetatakse eesti keele sõnaraamatute ja auhinnatud käsikirjade kirjastamist ning kirjandus- ja kultuuriuurimuste, laiemat huvi pakkuvate keelekäsitluste, monograafiate, bibliograafiate, kultuurilooliselt oluliste albumite ja esseistika väljaandmist. Programmist toetatakse ka Eesti kirjanduse populariseerimist ja kirjandusvaldkonna rahvusvahelistumist.

Kirjastamise valdkonda finantseeriti riigieelarvest 2015. aastal kokku 4,9 mln euroga, mida on 15% enam kui 2011. aastal. 2015. aastal moodustas kirjastamise ja trükinduse ning selle sidusalade valdkonna ettevõtete ja asutuste finantseeringu osakaal kogutulust 1,5%. Valdavalt saavad kirjastamise valdkonnas riigipoolset finantseeringut tuumikettevõtted ja -asutused ning nende kogutulust moodustab riiklik finantseerimine 20,6%.

Kultuuriministeeriumist on saanud kirjastamise valdkond kokku toetusi 2015. aastal kolmandiku võrra rohkem kui 2011. aastal (tabel 7.39). 2015. aastal maksti Kultuuriministeeriumist toetusi kirjastamise valdkonna arenguks ja tegevustoetusteks kokku 2,7 mln eurot.

Tegevustoetust saavad riigieelarvest Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Kirjanduse Teabekeskus ja SA Kultuurileht (2015. aastal vastavalt 0,6 mln, 0,1 mln ja 1,7 mln eurot).

Riik toetab kirjandust ja kirjastamist Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali ja Kultuuriministeeriumi taotlusvooru „Eesti kirjandus“ kaudu. Taotlusvoorust toetatakse rahvuskultuurile oluliste teoste väljaandmist, aga ka vanema, reeglina autoriõiguse kaitse alt väljas oleva kirjanduspärandi digiteerimist ja e-raamatutena tasuta kättesaadavaks tegemist.

Sihtotstarbeline eraldis Kultuuriministeeriumilt sihtasutusele Kultuurileht oli 2015. aastal 1,7 mln eurot, mis on 83% rohkem kui 2011. aastal.

Eesti Kultuurkapitali³ tegevuse eesmärk on kunstide, rahvakultuuri, kehakultuuri ja spordi ning kultuuri-ehitiste rajamise ja renoveerimise toetamine rahaliste vahendite sihipärase kogumise ja sihtotstarbelise jagamise kaudu. Eesti Kultuurkapitali tegevuse aluseks on Eesti Kultuurkapitali seadus, mis jõustus 1. juulil 1994. Kultuurkapital jagab aastapreemiaid, elutöö toetusi ja stipendiume. Eesti Kultuurkapitalile laekus 2015. aastal hasartmängumaksust ning alkoholi- ja tubakaaktsiisist sihtotstarbelise eraldisena kokku 25,3 mln eurot. Võrreldes 2011. aastaga on 2015. aastal Eesti Kultuurkapitali väljamakstavate toetuste maht kasvanud 11%, ulatudes veidi üle 1,7 mln euroni (2011. aastal 1,6 mln eurot).

Kirjanduse Sihtkapital jagas toetusteks ja stipendiumideks 2015. aastal kokku 1,4 mln eurot (sh stipendiumideks 299,7 tuhat eurot), lisaks aastapreemiateks 47 tuhat eurot ning 55,1 tuhat eurot

³ <http://www.kulka.ee/et>

elutööpreemiateks. 2016. aastal jagas kirjanduse sihtkapital toetusteks ja stipendiumideks kokku 1,5 mln eurot (sh stipendiumideks 303 tuhat eurot), lisaks aastapreemiateks 52 tuhat eurot ning 56 tuhat eurot elutööpreemiateks.

Tabel 7.39. Kirjastamise valdkonna finantseerimine 2007-2016, tuhat eurot

	2007	2011	2015	2016	Muutus 2015/2011, %
KOKKU finantseerimine	4 307	4 398	4 925	5 613	12,0
Finantseerimine riigieelarvest	4 271	4 292	4 925	5 612	14,7
Kultuuriministeerium	2 056	2 024	2 649	3 142	30,9
SA Kultuurileht	952	920	1 686	1 792	83,3
Eesti Kirjanduse Teabekeskus MTÜ	45	81	125	125	54,3
osalemine rahvusvahelistel raamatumessidel*	74	139	127	400	-8,6
Eesti kirjandus	-	-	112	125	
Eesti kirjandusklassika	64	26	-	-	
Eduard Tubina kogutud teoste kirjastamine**	...	...	30	35	
Eesti Lastekirjanduse Keskus	328	293	569	665	94,2
kirjastamisprojektid ja kirjastamissündmused	134	26	...	...	
Eesti lastekirjandus	58	26	-	-	
muu finantseerimine Kultuuriministeeriumist	401	513	-	-	
Eesti Kultuurkapital	1 363	1 558	1 733	1 946	11,2
Traducta	58	85	128	162	50,6
Avatud Eesti Raamat	46	92	138	175	50,0
Kirjanduse Sihtkapitali toetused, stipendiumid	...	1 100	1 365	1 501	24,1
Kirjanduse Sihtkapitali aastapreemiad	...	33	47	52	42,4
Kirjanduse Sihtkapitali elutööpreemiad	...	56	55	56	-1,8
Muud finantseerimine Eesti Kultuurkapitalist	...	192	-	-	
Keskonnainvesteeringute Keskus	852	711	543	525	-23,6
Muu finantseerimine	36	105	-	-	-
EAS-i toetused	10	98	-	-	-
Avatud Eesti Fondi toetused	26	7	-	-	-

* Eesti Kirjastuste Liit

** Rahvusvaheline Eduard Tubina ühing (kommentaaridega noodiraamat)

Allikas: Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, Keskonnainvesteeringute Keskus

Programm Avatud Eesti Raamat on Eesti Kultuurkapitali nõukogu poolt 2004. aastal algatatud filosoofiliste ja teoreetiliste tekstide tõlkeprogramm, mille eesmärk on toetada filosoofiliste ja teoreetiliste tekstide eesti keelde tõlkimist ning avaldamist Avatud Eesti Raamat (AER) sarjas. AER sarjas ilmuvatel raamatutel on nõutav kindel kujundus. Avatud Eesti Raamatu programmile eraldati 2015. aastal 137 tuhat ja 2016. aastal 174 tuhat eurot.

Traducta programm pakub loometöötoetusi tõlkijale ja väliskirjastustele, et toetada Eesti kirjasõna (ilukirjanduse, ajaloo, folkloori, esseistika jne) tõlkimist võõrkeeltesse ja nende avaldamist väljaspool Eestit. Traducta programm toetab ainult kvaliteetse tõlkega teoseid. Erandkorras toetatakse ka kirjandusteose katkendi tõlkimist, kuid sama katkendi ilmumisel tõlke teose osana selle tõlkimist uuesti ei toetata.

Teose väljaandmistoetus on kasutamiseks väliskirjastustele Eesti kirjanduse avaldamiseks välismaal. Traducta programmi eelarve oli 2015. aastal 128 tuhat ja 2016. aastal 162 tuhat eurot. Traducta programmi all on alates 2017. aasta lõpust eriprogramm eesmärgiga eesti autorite teoste tõlkimiseks norra keelde ja avaldamiseks Norras (eelarve 150 tuhat eurot).

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) ei maksnud kirjastamisega seotud ettevõtetele 2015-2016. aastal toetusi. Varasematel aastatel sai EAS-ilt toetust Eesti Kirjastuste Liit, et korraldada Eesti osalemist 2018. aasta Londoni raamatumessil (tabel 7.40). 2017. aastal sai toetust Hop Play OÜ 38,5 tuhat eurot Höp laste tegevusraamatute ekspordi arendamiseks. Hop Play OÜ tegeleb laste tegevusraamatute, loovkaartide ja õppimisvihikute kirjastamisega. Ettevõtte tooteid müüakse lisaks Eestile Soomes, Lätis, Leedus, Hiinas, Prantsusmaal, Itaalias ja Saksamaal.

Tabel 7.40. EAS-i toetuste saajad 2012-2017

Toetuse saaja	Projekt	Toetus (tuhat eurot)	Aasta
Eesti Kirjastuste Liit			
Eesti kirjanduse eksport maailma – Eesti aastal 2018 Londoni raamatumessil	Loomemajanduse tugistruktuuride toetus (2007-2013)	73,8	2012
Eesti kirjanduse eksport maailma – Eesti aastal 2018 Londoni raamatumessil	Loomemajanduse tugistruktuuride toetus (2007-2013)	72,0	2014
Hop Play OÜ			
Höp lastetegevusraamatute eksport	Loomemajanduse valdkonnades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise toetamine	38,5	2017

Allikas: EAS

Keskonnainvesteeringute Keskus⁴ (KIK) rahastas 2015. aastal keskkonnaprogrammi raames keskkonnavalaste trükiste koostamist ja väljaandmist 543 tuhande euroga. Võrreldes 2011. aastaga toetussumma langes 24%. Näiteks toetati 2015. aastal MTÜ-d Loodusajakiri 260 tuhande euroga loodusajakirjade väljaandmisel. 25 tuhande euroga toetati trükise “Eesti parkide almanahh” nr 4 koostamist ja väljaandmist. Lisaks toetati inimeste loodualaste teadmiste ja teadliku käitumise kasvu. Näiteks Eesti Kalastajate Selts sai 10 tuhat eurot harrastuspüügi infotrükise väljaandmiseks. Eesti Jahimeeste Seltsi toetati 2 tuhande euroga trükise Jahilindude määramine väljaandmisel ja 68 tuhande euroga jahindus- ja loodusajakirja Eesti Jahimees väljaandmisel. Eesti Loodusainete Õpetajate Liit sai üle 4 tuhande euro keskkonnaharidusliku ajakirja Kägu koostamiseks ja väljaandmiseks. 2016. aastal toetas KIK keskkonnaprogrammi raames kirjastamise valdkonda 525 tuhande euroga. 2016. aastal sai 29 tuhat eurot toetust Erametsakeskus õppelehe Sinu Mets väljaandmiseks. Looduajakirjade Eesti Loodus ja Eesti Mets väljaandmiseks sai MTÜ Loodusajakiri toetust 256 tuhat eurot. Eesti Jahimeeste Selts sai 99 tuhat eurot jahindusajakirja Eesti Jahimees väljaandmiseks. Keskkonnaministeriumile eraldati 42 tuhat eurot Eesti pinnase radooniriski ja looduskiirguse atlase

⁴ <https://kik.ee/et>

koostamiseks ja trükkimiseks. Eesti Ornitoloogiaühingut toetati 4 tuhande euroga programmi „Linnukaitselised trükised“ täiendamiseks, uuendamiseks ja väljaandmiseks.

Sihtasutus Autorihüvitusfond⁵ loodi 2004. aastal Eesti Kirjanike Liidu, Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu poolt. Autorihüvitusfondi eesmärk on taotluste alusel hüvituse maksmine autoritele ja autoriõiguste omajatele avalikest raamatukogudest teoste laenutamise ja reprograafilise reprodutseerimise eest.

Tasu maksmisel lähtutakse autoriõiguse seadusest ning selle alusel välja antud õigusaktidest. (“Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord” ja “Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord”)

2016. aastal maksti 2015. aasta eest helisalvestiste ja videote laenutuste eest eraldi vastava kollektiivse esindamise organisatsioonidele 1 873 eurot. Raamatute laenutamise eest jaotati 1 430 autori ja autoriõiguse omaja vahel 122 tuhat eurot. Hüvitist said originaalkeelse teose originaalteksti autorid (sh autorid, ees- ja järelsõna autorid, koostajad), tõlgitud teose originaalteksti autorid, tõlkijad ja kunstilise vormi autorid (kujundajad, illustraatorid).

Paljundushüvitiseks jagati kokku 72 tuhat eurot, mis jagunes järgmiselt – 36 tuhat kirjastajatele, 14 tuhat õppe- ja teaduskirjanduse autoritele ning 22 tuhat muu kirjanduse autoritele.

Euroopa Liidu kultuuriprogrammist on Eesti kirjastustel võimalik taotleda toetust eesmärgiga tõlkida eesti keelde väliskirjandust, käia kirjanike ja tõlkijate külaliskamperites ja/või arendada kirjanike liitude vahelist rahvusvahelist koostööd.

Riikidevaheliste kultuurikoostöölepete raames on olnud võimalik toetada Eesti kirjanike viibimist välismaal ja väliskirjanike ja -tõlkijate viibimist Eestis. Samuti pakuvad lepped võimalusi vastastikku ilukirjandust tõlkida.

7.3.2. Organiseeritus

*Eesti Kirjastuste Liit*⁶ loodi 1991. aastal. Liidul on 35 liiget - kirjastust. Eesti Kirjastuste Liidu põhieesmärgiks on arendada kirjastustegevust Eestis ning selle kaudu Eesti kultuuri, esindada ja kaitsta kirjastajate huve suhetes riigi institutsioonidega, paberi- ja trükitööstusettevõtetega, autoriõiguse kaitse organisatsiooniga, raamatukaubandusega, raamatukogudega jt. Eesti Kirjastuste Liit koostab iga-aastaselt menukate edetabelit ning korraldab koostöös Rahvusraamatukoguga aasta menuraamatute näitust. Koostöös Rahvusraamatukogu ja Eesti Kujundusgraafikute Liidu, Eesti Lastekirjanduse Keskuse ja Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liiduga korraldab liit 25 Eesti kauneima raamatu ja 5 Eesti kauneima lasteraamatu konkurssi. Lisaks korraldab liit iga kolme aasta tagant Tallinnas Balti Raamatumessi ja igal aastal Tallinna raamatumessi.

*Eesti Kirjanike Liit*⁷ asutati 1922. aastal. 2017. aasta lõpus oli Eesti Kirjanike Liidul 317 liiget nii kodu- kui ka välismaal – kirjanikud, ilukirjanduse tõlkijad, kirjanduskriitikud ja -teadlased. Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsioon (EKLTS) loodi 2012. aastal ja see ühendab Eesti kirjandustõlkijaid. Liidu eesmärgiks on

⁵ www.ahf.ee

⁶ www.estbook.com

⁷ www.ekl.ee

kirjandusliku kultuuri tõstmine, oma liikmete huvide ja õiguste kaitsmine. Eesti Kirjanike Liit korraldab nii rahvusvahelisi kui kodumaiseid kirjandusüritusi (HeadRead, Prima Vista), luulelugemisi, konverentse ja seminare, kirjanike reise, konkursse ning kõikvõimalikke muid kultuurisündmusi. Kirjanike Liit saab riigilt toetust loomeliitude seaduse alusel.

*Eesti Ajakirjanike Liit*⁸ (EAL) loodi 1919. aastal ja on kutselisi ajakirjanikke ja meediatöötajaid ühendav vabatahtlik, poliitiliselt sõltumatu loome- ja kutseliit. EAL on Rahvusvahelise Ajakirjanike Föderatsiooni (IFJ) ja Euroopa Ajakirjanike Föderatsiooni (EFJ) täisliige. EAL kuulub Eesti Kultuuri Kotta (EKK) ja Eesti Ametühingute Keskkliitu (EAKL). Eesti Ajakirjanike Liidu eesmärk on Eesti ajakirjanduskultuuri hoidmine, arendamine ja väärtustamine ning liikmete loometegevuse edendamine. Oma tegevuses lähtub liit liikmete sotsiaalsete, majanduslike, töö- ja kutsealaste õiguste ning huvide kaitsmisest ja esindamisest.

*Eesti Ajalehtede Liit*⁹ on 1990. aastast ajalehtede ühishuvides tegutsev organisatsioon, mille liikmeskonda kuulub 38 Eestis ilmuvat väljaannet ühekordse kogutiraažiga 587 000. Liit kaitseb ajalehtede ühiseid huve ja õigusi, lähtudes demokraatliku ajakirjanduse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest. Eesti Ajalehtede Liit esindab ajalehti kirjastamisega seonduvate protsesside ja tegevusalade (seadusloome, levi, trükk, reklaam, omandisuhted) suunamisel ja arendab koostööd meedia-organisatsioonidega nii kodu- kui välismaal.

*Eesti Kirjanduse Selts*¹⁰ on akadeemiline teadusselts, mis asutati 1907. aastal. Selts korraldab ja toetab oma tegevusaladel teaduslikke uurimisi, üldhariduslikke ettevõtmisi ja muid üle-eestilisi, regionaalseid ja kohalikke üritusi (kirjanduspäevi- ja festivale, kirjandus- ja luuleõhtuid), toetab ja asutab seltsi eesmärgile vastavaid raamatukogusid, arhiive, muuseume ja muid asutusi. Selts kirjastab ja levitab raamatuid jm trükiseid, korraldab oma tegevuse tutvustamiseks koosolekuid, näitusi jm üritusi.

*Eesti Kirjanduse Teabekeskus*¹¹ (ELIC, *Estonian Literature Centre*) on 2001. aastal Kirjanike Liidu ja Kirjastajate Liidu poolt loodud mittetulundusühing, mida rahastab Kultuuriministeerium. Teabekeskus loob ja arendab suhteid väliskirjastajatega, koolitab eesti kirjanduse tõlkijaid ja hoiab neid kursis eesti kirjanduses toimuvaga, lähetab eesti kirjanikke välisfestivalidele ja valmistab ning levitab teabematerjale eesti kirjanduse kohta. Eestis korraldab teabekeskus regulaarselt eesti kirjanduse tõlkijate tööseminare ja luuletõlke meistriklasse. Teabekeskus osaleb aktiivselt rahvusvahelistel raamatumessidel Frankfurdis, Londonis, Göteborgis ja mujal. Teabekeskus haldab eesti kirjanikke ja nende loomingut tutvustavat ingliskeelset veebilehte (www.estlit.ee), mis on eeskätt suunatud väliskirjastajatele ja eesti kirjandushuvilistele terves maailmas.

*Eesti Lastekirjanduse Keskus*¹² asutati 1997. aastal ja see on keskne eriala- ja infoasutus lastekirjanduse alal, mis kogub ja säilitab eestikeelseid ning Eestis ilmunud lasteraamatuid- ja ajakirju, maailma lastekirjanduse klassikat ja auhinnatud teoseid originaalkeeltes, lastekirjandusalaseid teatmeteoseid, monograafiaid ja ajakirju ning illustraatorite originaalloomingut. Keskus pakub lugemist valdavalt kuni 16-aastatele lastele ja noortele.

Lastekirjanduse Keskus koostab ja haldab lastekirjanduse alaseid andmekogusid ja e-kataloogi, koordineerib lastekirjanduse uurijate koostööd, vahendab teavet valdkonna professionaalidele ja teistele asjahuvilistele, korraldab seminare ja teabepäevi, kirjastab lastekirjanduse alaseid väljaandeid.

⁸ www.eal.ee

⁹ www.eall.ee

¹⁰ www.kirjandus.ee

¹¹ <http://www.estlit.ee/centre/index.php?page=teabekeskus-est>

¹² www.elk.ee

Keskus tegutseb aktiivselt lastekirjanduse populariseerimiseks kodu- ja välismaal, algatab kirjanduslikke projekte, korraldab näitusi illustratsioonidest, osaleb kirjandusüritustel ja rahvusvahelistel raamatumessidel, toetab ja tunnustab lastekirjanduse loojaid ja vahendajaid.

Eesti Lastekirjanduse Keskus korraldab koostöös kirjastustega käsikirjade võistlusi, et innustada Eesti autoreid looma uusi ja kõrgetasemelisi teoseid lastele ja noortele: „Põlvepikuraamat“ – (sihtgrupiks on 0–7 aastased lapsed), lastejutuvõistlus “Minu esimene raamat” – (sihtgrupiks on 5–9-aastased lapsed) ja Noorteromaanivõistlus (sihtgrupiks on 14–18-aastased noored).

*Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit*¹³ (ETPL) loodi 20. märtsil 1996. aastal. Kuni 2016. aasta märtsini oli liidu nimeks Trükiliit. Liit esindab 40 trükiettevõtet. ETPL tegevuse eesmärgiks on aidata kaasa Eesti trükituru konkurentsivõime tõstmisele ja liidu liikmete huvide kaitsele, tegevuskeskkonna arendamisele, majandustegevuse edendamisele ja trükialase hariduse kaasajastamisele ETPL koostab igal aastal Eesti trükisektori statistika, mis hõlmab 190 trükindusega tegeleva ettevõtte andmeid (ka neid, kelle põhitegevusalaks ei ole trükindus). ETPL on Euroopa keskse trükiliidu Intergraf liige, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja liige ning Eesti Tööstus- ja Kaubanduskeskuse liige.

7.3.3. Seosed teiste majandusharudega ja loomemajanduse tegevusaladega

Kirjastamise valdkond kuulub info ja side majandusharu koosseisu ja on väga tihedalt seotud selle majandusharu teiste tegevusalade infoalase tegevusega - multimeedia, veebiportaalid jne.

Kirjastamise valdkond on seotud nelja majandusharuga – töötleva tööstusega (trükindus ja selle sidusalad, salvestite paljundus), kaubandusega (jaemüük, vahendamine, rahvusvaheline müük), kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevusega (tõlked, fotograafia, filmindus, video, interaktiivne multimeedia) ja haridusega (joonis 7.2).

Valminud, toimetatud ja kujundatud raamatud, ajalehed jm realiseeritakse aasta-aastalt järjest suurenevas rahalises väärtuses väliskaubanduses. Tegemist on Eesti trükikodade poolt trükiteenuste välisriikide kirjastustele osutamiselega. Eesti kirjastused tellivad raamatute, ajalehtede jm perioodika jt trükiteenust nii Eesti kui ka välisriikide trükikodadest. Valminud paber kandjal raamatud viiakse kirjastustesse ja/või hulgiladudesse, kust need jõuavad klientideni läbi e-poodide (näiteks www.apollo.ee, www.rahvaraamat.ee, www.raamat24.ee, www.kriso.ee jt), traditsiooniliste raamatupoodide (Rahva Raamat, Apollo) või kaubanduskettide kauplustesse (Selver, Prisma, Rimi, Maxima, Coop jt).

Ajalehtede, ajakirjade jm perioodika kirjastajad avaldavad reklaammaterjale ja sisuturundusalaseid artikleid (leinakuulutused, õnnitlused, erinevad tutvustused/ülevaated, teated jne) nii trükitud väljaannetes kui väljaande digiversioonides (reklaamartiklid, bännerid jne).

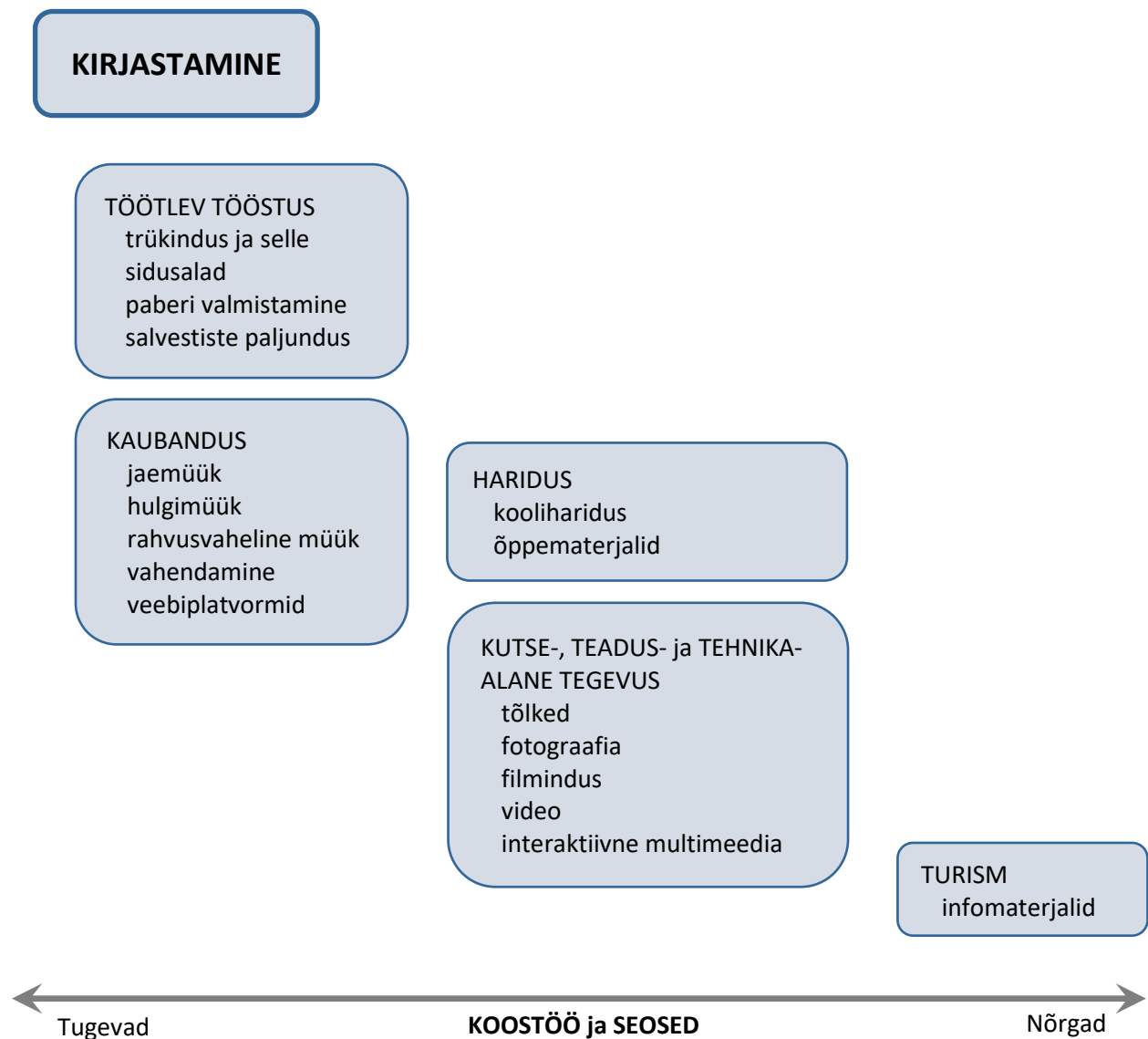
Kirjastamine on muutunud digitaliseeritumaks ja pakutakse mitmeid erinevaid interaktiivseid õppekeskkondi (Fox Academy, OPIQ).

Kunstnikud ja disainerid on kirjastamisega tihedalt seotud, sest nende töid on võimalik läbi kirjastamise avaldada (fotokunst, reklaamdisain, kunstialbumid, ülevaated jne) ning samas kujundavad ja disainivad nad teiste loomingut (näiteks raamatute illustraatorid, kujundajad-küljendajad jne).

---

¹³ <http://trykiliit.ee/etpl/>

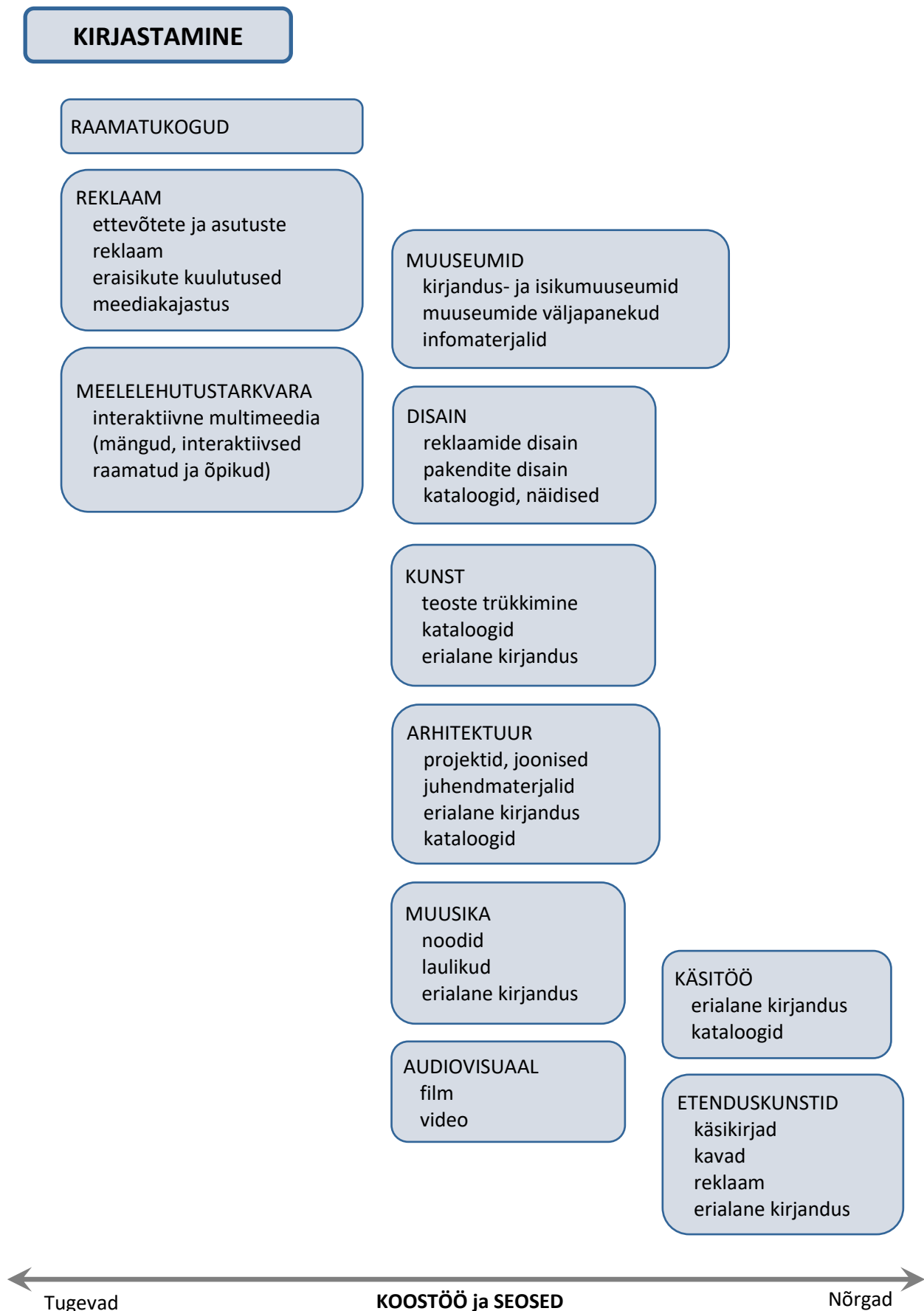
Joonis 7.2. Kirjastamise valdkonna seosed teiste majandusharudega

Loomemajanduse tegevusaladest on kirjastamise valdkonnal tihe seos kultuuripärandi (mäluasutused – raamatukogud, muuseumid), reklaami, kunsti, audiovisuaalvaldkonna ja disainiga (joonis 7.2).

2017. aasta algusest hakkas kehtima Säilituseksemplari seadus, mille alusel kogutakse ja säilitatakse trükiseid, auviseid, elektroonilisi teavikuid ja digitaalseid väljaandeid. Kirjastaja või trükikoda loovutab säilituseksemplari Eesti Rahvusraamatukogule, kes edastab need ise säilitajatele (Eesti Rahvusraamatukogule, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogule, Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogule ja Tartu Ülikooli Raamatukogule). Kõik säilituseksemplarid kataloogitakse, hoiustatakse, säilitatakse ja tehakse üldsusele kättesaadavaks kõikides eelnevalt nimetatud riiklikes raamatukogudes.

Joonis 7.3. Kirjastamise valdkonna seosed teiste loomemajanduse tegevusaladega

7.4. HARIDUS

Kirjastamise valdkonna ettevõtted saavad üldiselt koolilõpetajate hulgast vajalikku personali. Sõltuvalt ettevõtte spetsifikast juhendatakse ning koolitatakse värskest kooli lõpetanuid ettevõttes edasi või suunatakse täiendkoolitustele. Kuna kirjastamise valdkond on tihedalt seotud paljude teiste loomemajandusvaldkondadega, siis on ka töötajatel väga erinev hariduslik taust. Sageli on ühe eriala lõpetanud inimesel valida, millisesse loomemajanduse valdkonna ettevõttesse ta tööle suundub (näiteks graafiline disainer võib tööle asuda disainerina reklaamiettevõttes, disainerina disainiettevõttes, küljendaja-kujundajana kirjastamisetevõttes jne).

Kirjastamise valdkonna ning trükindus ja selle sidusalade ettevõtetele koolitatakse sobivat personali Tallinna Polütehnikumis, Tartu Kunstikoolis, Tallinna Ülikoolis (sh Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituudis) ja Eesti Kunstiakadeemias (tabel 7.42). Kutsehariduse omandas 2015. aastal kokku 58 lõpetajat ning kõrghariduse 226 lõpetajat, kelle hulgast said endale uut tööjõudu valida nii kirjastamise kui ka trükinduse ettevõtted.

Tallinna Polütehnikumis on võimalik õppida trükitehnoloogia eriala (4. tase) nii põhihariduse kui ka keskhariduse baasil. 5. taseme kutseõpet jätkuõppena viiakse läbi ofsettrükkali ja trükiste ettevalmistaja erialal. 2015. aastal lõpetas Tallinna Polütehnikumis trükitehnoloogia eriala 21 ja trükiste järeltöötlusseadmete operaatori eriala 21 õpilast.

Aastatel 2015-2018 pakub Tallinna Polütehnikum Euroopa Liidu Sotsiaalfondist rahastatava projekti "Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika; kutsehariduse maine tõstmine ja õpipoisiõppe laiendamine ning keeleõppetegevused edukamaks toimetulekuks tööturul" ehk PRÕMtegevuste toel töökohapõhise õppe¹⁴ võimalust ka trükinduse valdkonnas (trükiste järeltöötlusseadmete operaator).

Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit (ETPL) omab õigust anda kutsestandardeid järgmistele kutsetele: digitaalse trükiseadme operaator (tase 4), trükiettevalmistaja (tase 4), trükiste järeltöötlusseadmete operaator (tase 4) ja ofsettrükkal (tase 4). Kutsekoja andmetel on ETPL aastatel 2008-2017 andnud välja 269 kutsetunnistust. 2015. aastal said kutsetunnistuse 16 trükiettevalmistajat, 5 ofsettrükkalit ja 21 trükiste järeltöötlusseadmete operaatorit (2016. aastal anti välja kutsetunnistusi vastavalt 14, 4 ja 5).

Tartu Kunstikool pakub (nii põhi- kui ka keskhariduse baasil) kujundusgraafiku, illustraatori ja trükimeedia kujundaja-küljendaja kutseharidust. 2015. aastal lõpetas Tartu Kunstikoolis trükimeedia kujundaja-küljendaja eriala 11 ja illustraatori eriala 5 inimest.

Tartu Kunstikool pakub KUKU ehk kunstnik-kujundaja 5. taseme kujundaja jätkuõpet. 1-aastane õppekava pakub täiendõpet neile, kellel on kunsti- või disainivaldkonna haridus vähemalt kutseõppe tasemel või kes on iseseisvalt vastavad oskused omandanud. Õppeaasta lõpus sooritatakse kujundaja kutseksam spetsialiseerumisega kujundusgraafiku, illustraatori, dekoraatori, stilisti või 3D kujundaja erialale.

---

¹⁴ Õpipoisi- ehk töökohapõhine õpe on kutseõppe tasemeõppe vorm, kus ettevõttes või asutuses toimuva õppe osakaal on tavapärasest oluliselt suurem (vähemalt 2/3 õppe mahust). Õpipoisiõpe toimub kooli, õpilase ja tööandja koostöös, mille käigus õpitakse selgeks konkreetne amet, töötades ettevõttes oma ala meistrite juhendamisel.

Tabel 7.41. Kirjastamise valdkonnaga seotud eriala lõpetanud inimeste arv
2007/2008–2015/2016 õppeaastal

	2007/2008	2011/2012	2014/2015	2015/2016
KUTSEHARIDUS				
Tallinna Polütehnikum				
Trükitehnoloogia (ofsettrükkija, trükiste ettevalmistaja-arvutikujundaja)	23	-	-	-
trükiste järeltöötlusseadmete operaator	-	-	21	5
trükise ettevalmistaja-arvutikujundaja, ofsettrükkija	7	-	-	-
Ofsetrükkija	2	-	-	-
Trükitehnoloogia	-	33	21	20
Tartu Kunstikool				
Trükimeedia kujundaja- küljendaja	-	-	11	17
Illustraatori	-	-	5	-
Kujundusgraafik	-	11	-	-
KÕRGHARIDUS				
Eesti Kunstiakadeemia				
Bakalaureuseõpe				
Kujunduskunst	7	20	6	17
Graafiline disain	11	30	24	20
Animatsioon	-	2	7	3
Meediagraafika	4	-	4	17
Magistriõpe				
Graafiline disain	-	1	1	-
Animatsioon	-	3	7	2
Tallinna Ülikool				
Bakalaureuseõpe				
Referent-toimetaja	12	19	15	15
Ajakirjandus	15	16	26	23
Magistriõpe				
Kirjalik tõlge	6	10	19	13
Keeleteadus ja keeleteoimetamine	-	-	2	3
Keeleteoimetaja	-	5	10	7
Ajakirjanik-tõlkija	-	-	1	-
Tartu Ülikool				
Bakalaureuseõpe				
Ajakirjandus ja kommunikatsioon	-	74	52	42
Ajakirjandus ja suhtekorraldus	53	-	-	-
Magistriõpe				
Kirjalik tõlge	19	10	1	-
Tõlkeõpetus	-	7	26	16
Ajakirjandus	3	9	11	7
Doktoriõpe				
Meedia ja kommunikatsioon	1	-	1	3

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, www.haridussilm.ee

Tartu Kunstikool korraldab ka töökohapõhist õpet (PRÕM) koolis õpetatavatel erialadel, kui on olemas piisav arv huvitunud ettevõtjateid ja õpilasi. Koostöös ettevõtjatega on võimalik pakkuda õpipõhiseid järgmistel õppekavadel: kujundusgraafik, dekoraator, stilist, 3D kunstnik-kujundaja ja illustraator.

Tartu Kunstikool viib aastatel 2016-2018 läbi koolitusprojekti „Digioskustega loomemajanduse tööturule“, mille eesmärk on toetada pikka aega tööturul eemal olnud inimeste tööle asumist kujundusvaldkonnas ja tööturul püsimist. Kirjastamise valdkonna inimestele oleks sobilikuks kursuseks kujundusgraafika algkursus.

Eesti Kunstiakadeemias lõpetas 2015. aastal bakalaureuseõppes 6 üliõpilast kujunduskunsti, 24 üliõpilast graafilise disaini, 7 üliõpilast animatsiooni ja 4 üliõpilast meediagraafika eriala. Magistriõppes lõpetas samal aastal graafilise disaini eriala 1 üliõpilane ja animatsiooni eriala 7 üliõpilast.

Tallinna Ülikoolis lõpetas 2015. aastal bakalaureuseõppes referent-toimetaja eriala 15 ja ajakirjanduse eriala 26 üliõpilast. Magistrantuuri lõpetas samal aastal kirjaliku tõlke eriala 19, keeleteaduse ja keeleteoimetaja eriala 2, keeleteoimetaja eriala 10 üliõpilast ja ajakirjanik-tõlkija eriala 1 üliõpilane.

Tallinna Ülikoolis on Programm Aasta Ülikoolis, mis pakub avatud õppe võimalust enesetäiendamiseks. Kirjastamise valdkonna töötajatele oleksid sealsetest programmidest sobilikud sissejuhatus kirjalikku tõlkesse ja keeleline toimetamine.

Tartu Ülikoolis lõpetas 2015. aastal bakalaureuseõppes ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala 52 üliõpilast. Magistriõppes lõpetas 2015. aastal tõlkeõpetuse eriala 26 ja ajakirjanduse eriala 11 üliõpilast ning kirjaliku tõlke eriala 1 üliõpilane. Samal aastal omandas doktorikraadi meedia ja kommunikatsiooni erialal 1 üliõpilane.

7.5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD

Tugevused

- Eesti kirjanduse hea tase ja noorte kirjanike pealekasv
- Raamatute, ajalehtede ja ajakirjade nimetuste ja nende kirjastajate suur arv – lugemishuvilistel on lai valik
- Täielik ülevaade Eestis ilmunud raamatutest on kättesaadav Eesti Rahvusbibliograafia andmebaasist
- Eesti rahva lugemishuvi on suur
- Hea kirjastajate ja trükibaasi kvaliteet
- Turu lahutamatuks osaks on saanud e-raamatud, digitaalsed ajalehed ja ajakirjad
- Eesti riigi tellimusel Eesti klassikaliste kirjandusteoste raamatufailide ePub formaati konverteerimine (tasuta kättesaadavad)
- Riigi poolt rahastatavad kultuuriajakirjad on 6 kuud peale ilmumist elektrooniliselt tasuta kättesaadavad
- 2015. aasta lõpul valiti Tartu UNESCO kirjanduslinnade võrgustikku
- Eesti on koos Läti ja Leeduga kutsutud 2018. aastal Londoni raamatumessi peakülaliseks (leping allkirjastati 2015. aastal)
- Eesti kirjandus on esindatud mainekatel kirjandusmessidel ja festivalidel
- Trükitud raamatutele rakendub vähendatud käibemaksumäär (9%)
- Professionaalsed organisatsioonid ja loomeliidud (Eesti Kirjanike Liit, Eesti Lastekirjanduse Keskus, Eesti Kirjanduse Teabekeskus, Eesti Kirjastuste Liit, Eesti Ajakirjanike Liit jt)
- Tihe raamatukogude võrk soodustab raamatute kättesaadavust
- Alates 2016. aastast maksab Eesti Kirjanike Liit kirjaniku palka viiele kirjanikule

Nõrkused

- Suurenenud lugemus võõrkeeltes – eesti keele kasutus muutub
- Nõrk autoriõiguste müük välismaale (kirjastused sellega sageli ei tegelegi ning autoril endal puuduvad selleks vajalikud teadmised, võimalused)
- Vabakutselistel kirjanikel puuduvad sotsiaalsed garantiid ja seega ka vabadus tegeleda ainult loometööga
- Antakse välja nõ nõrku raamatuid (nn isekirjastajad, kes ei kaasa professionaale ja teos võib jääb seetõttu teistest nõrgemaks ning väiksema lugejaskonnaga)
- Vähestes raamatukogudes (Tallinna Keskraamatukogu – e-raamatukogu ELLU, Tartu Linna-raamatukogu) on võimalus laenutada e-raamatuid
- Laenutushüvitissüsteem ei laiene e-väljaannetele
- Kõik inimesed ei saa e-raamatuid kasutada, kuna ei oma seadmeid, mis seda võimaldavad
- Riiklik sekkumine õpikute kirjastamisesse

Arenguvõimalused

- Noorte inimeste meediatarbimine on muutunud ja nõudlus interneti meediaturul kasvab
- Tarbija on hinnatundlik ja kõik sooduspakkumised suurendavad müüki
- Raamatute müügikiirusele aitab Eesti koduturul kaasa aktiivne turundus ja soodsamad hinnad

- Digitaliseerumine võimaldab globaalsemat müüki
- Tänuolik lugejaskond, kes ootaks enam ajalehti, ajakirju ja raamatuid on haiglates, sõjaväeosades, hoolekodudes ja teistes hoolekandeesutustes
- Kirjastajate suurem koostöö müügi ja turundustegevuses, et suurendada raamatute kättesaadavust (eriti väiksemates piirkondades)
- Arendada välja ühtne e-raamatute laenusplatvorm kõikidele raamatukogudele
- Eesti kirjanduse ja kirjanike suurema tuntuse saavutamine ja teoste levitamine seoses 2018. aastal Londoni raamatumessil peakülaliseks olemisega
- Raamatute kättesaadavuse parandamiseks suunata rahvaraamatukogudele antav raha kindla valdkonna raamatute ostuks (näiteks teatav osa lasteraamatute ostuks jne)

Ohud

- Infoputus, kus tasuta infot on palju, et tarbijalt raha saamine on väga raske
- Traditsioonilist trükitööstust asendab digimeedia
- E-väljaannete vormingud võivad muutuda, tootmine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine sõltub IT arengust
- Trükitud ajalehed ja ajakirjad on reklaami kanalitena langustrendis
- Tõlkekirjandust tuleb Eestis kiiresti välja anda, sest vastasel juhul valib tarbija originaalkeelse raamatu
- Kirjastamise valdkonna arengut takistab asjaolu, et paberväljaannetele kehtiv käibemaksuerisus ei kehti e-raamatutele ja e-perioodikale. Kuna tegemist on samade paberväljaannete arengu käigus tekkinud uute väljaannete klassiga, on sisuline erinevus vaid tehnoloogiline ning kõrgem käibemaks põhjendamatu, mis takistab innovatsiooni ja uute IT-lahenduste kasutuselevõttu
- Kehtiva käibemaksuerisuse (9%) kaotamine mõjutaks negatiivselt kogu kirjastamise valdkonda.
- Kirjanduse kättesaadavus väheneb tõmbekeskustest kaugemates regioonides – rahvastik paikneb ümber, raamatukogusid ja raamatupoode suletakse
- Haridussüsteemis ei pöörata piisavalt tähelepanu lugemusele, kirjandusele, funktsionaalsele lugemisoskusele (emakeele ja kirjanduse tundide arv väheneb, kooliraamatukogude alarahastamine jne)
- Kõrghariduses suureneb võõrkeelsete õppekavade arv ei taga piisavat keeleoskust ja uute kirjanike pealekasvu
- Raamatute jaemüük on koondunud kahe suure ettevõtte kätte, mis vähendab mitmekesisust ja koondab raamatupoed pigem suurematesse linnadesse
- Eesti kirjanikud ja kirjandus jäävad ebapiisava rahastamise tõttu Soome ja teiste Põhjamaade jõulise turundus- ja eksporditegevuse varju
- Raamatukogude eelarved ei võimalda kallinevaid teavikuid oma kogudesse piisavalt osta ja seega teavikute kättesaadavus väheneb

7.6. ARENGUPROGNOOS 3–5 AASTAKS

Riik suunab kirjastamise valdkonna arengut peamiselt kahes suunas:

- laste lugemishuvi ja laste raamatute kättesaadavuse suurendamine (laste- ja noorte raamatute konkursid, raamatukogude parem varustus lasteraamatutega, erinevad kirjandusüritused, programm „Las laps loeb“)
- Eesti kirjanduse rahvusvahelistumise suurendamine (osalemine messidel ja festivalidel, tõlkijate koolitamine, toetamine)

Kirjastamine üldiselt liigub aina enam digitaliseerituse poole, kuid kindlasti ei asenda digitaliseerimine tulevikus kõike.

Kiire nutiseadmete levikuga kasvab ka e-raamatute turuosa.

Õppekirjanduse kirjastamine areneb kiiresti ja võetakse kasutusele palju audiovisuaalset külge.

Isekirjastamise (paberil ja e-kirjastamine) kasv pigem aeglustub.

7.7. EKSPERDID JA ÜMARLAUD

Avaldame tänu töö valmimisele kaasa aidanud ekspertidele. Valdkonna töö on läbi arutatud 15. veebruaril toimunud ümarlaul.

Nimi	Organisatsioon, ettevõte	Osalemine ümarlaul
Kaidi Urmet	Eesti Kirjastuste Liit	✓
Maige Prööm	Eesti Ajalehtede Liit	
Kati Rostfeldt	Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit	
Triin Soone	Eesti Lastekirjanduse Keskus	
Helena Koch	Eesti Lastekirjanduse Keskus	
Ilvi Liive	Eesti Kirjanduse Teabekeskus	
Mall Valdmees	Eesti Rahvusraamatukogu	
Tiina Kruup	Eesti Rahvusraamatukogu	
Leie Juha	Eesti Rahvusraamatukogu	
Ly Kriiska	AS Bit (kirjastus Avita)	✓
Marika Pihl	Eesti Kultuurkapital	
Eva Kolli	Eesti Digiraamatute Keskus	
Ain Lausmaa	Eesti Digiraamatute Keskus	
EKI partneritest osalesid:		
Asta Trummel	Kultuuriministeerium	✓
EKI töögrupist osalesid:		
Evelin Ahermaa	Eesti Konjunkturiinstituut	✓
Aet Vanamölder	Eesti Konjunkturiinstituut	✓

Lisa 7.1. Kirjastajate tegevused Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK 2008) järgi¹⁵**58 Kirjastamine****581 Raamatu-, perioodika- jm kirjastamine****5811 Raamatukirjastamine****58111 Raamatukirjastamine**

- raamatute (ilu- ja erialakirjandus, tehnika- ja teaduskirjandus, lasteraamatud jne) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- brošüüride, infolehtede jms publikatsioonide kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- reklaammaterjali kirjastamine, vt 58191
- muusika ja noodilehtede kirjastamine, vt 59201
- sõltumatute autorite tegevus, vt 90031

58112 Õpikute, sõnaraamatute jm teatmeteoste kirjastamine

- õpikute kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- sõnaraamatute, entsüklopeediate jm teatmeteoste kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- atlaste ja maakaartide kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- gloobuste tootmine, vt 32991
- reklaammaterjali kirjastamine, vt 58191
- muusika ja noodilehtede kirjastamine, vt 59201
- sõltumatute autorite tegevus, vt 90031

5812 Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine**58121 Kataloogide ja aadressiraamatute kirjastamine**

- aadressi- või telefoniraamatute kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine
- muude kataloogide ja kogumike (pretsedendiõigus, farmatseutilised kogumikud jms) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises (nt CD-l) või audioformaadis vm andmekandjal ning online-kirjastamine

5813 Ajalehtede kirjastamine**58131 Ajalehtede kirjastamine**

- vähemalt neli korda nädalas ilmuvate ajalehtede (k.a reklaamilehed) kirjastamine paberkandjal, elektroonilises või audioformaadis ning online-kirjastamine
- ajalehtede reklaamipinna müük kirjastaja poolt

Siia ei kuulu:

- uudisteagentuuride tegevus, vt 63911
- digitaalsed arhiivid, vt 91011

---

¹⁵ <http://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad>

- reklaami vahendamine trüki- või elektroonilises meedias, vt 73121

5814 Ajakirjade jm perioodika kirjastamine

58141 Ajakirjade jm perioodika kirjastamine

- vähem kui neli korda nädalas ilmuva perioodika jm ajakirjade kirjastamine paberkandjal, elektroonilises või audioformaadis ning online-kirjastamine
- ajakirjade jm perioodika reklaamipinna müük kirjastaja poolt

Siia ei kuulu:

- reklaami vahendamine trüki- või elektroonilises meedias, vt 73121

5819 Muu kirjastamine

58191 Muu kirjastamine

- postkaartide, õnnitlus- jms kaartide, piltide, graafiliste lehtede, fotode, klepppiltide, kalendrite jms kirjastamine paberkandjal ning elektrooniline ja online-kirjastamine
- reklaammaterjali ja kaubakataloogide kirjastamine paberkandjal ning elektrooniline ja onlinekirjastamine
- postmarkide, maksumärkide jms märkide, tempelpaberi, tšekiformularide, pangatähtede, aktsiatähtede, võlakirjade jms väärtpaberite kirjastamine paberkandjal ja elektrooniliselt
- statistika jm informatsiooni online-kirjastamine

Siia ei kuulu:

- reklaamilehtede kirjastamine, vt 58131
- tarkvarateenuste ja -lahenduste osutamine ja haldamine online (rakendusmajutus ja -teenus), vt 63111